

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Tomáš Kubíček

**NÁHRADA NEMAJETKOVÉ ÚJMY
V PENĚZÍCH V MEDICÍNSKO-PRÁVNÍCH
SPORECH**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Šustek, Ph.D.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): duben 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 21. 4. 2014

Tomáš Kubiček

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucímu své diplomové práce JUDr. Petru Šustkovi, Ph. D. za cenné rady, podnětné připomínky a vstřícný přístup. Můj dík patří také mé rodině za podporu, které se mi z její strany dostávalo v hojné míře po celou dobu studia.

Obsah:

Obsah:	0
Úvod.....	1
1. Medicínsko-právni spory, ochrana osobnosti a nemajetková újma	5
1.1 Medicínsko-právni spory	5
1.2 Prameny práva na ochranu osobnosti a náhrady újmy	14
1.3 Právo na ochranu osobnosti a náhrada újmy	16
1.4 Dílčí shrnutí a závěry	22
2. Relutární satisfakce v rámci práva na ochranu osobnosti podle občanského zákoníku 1964	23
2.1 Hmotněprávní podmínky uplatnění	23
2.2 Účel relutární satisfakce.....	24
2.3 Výše peněžitého zadostiučinění	26
2.3.1 Okolnosti mající vliv na výši satisfakce	28
2.3.2 Přiznávané částky	30
2.4. Nemajetková újma a náhrada škody na zdraví	31
2.5 Dílčí shrnutí a závěry	35
3. Zahraniční kontext	36
3.1 PETL	36
3.1.1 Majetková újma	37
3.1.2 Újma na životě a zdraví	37
3.1.3 Nemajetková újma	38
3.2 DCFR	39
3.2.1 Újma na zdraví a související újma	39
3.2.2 Újma na důstojnosti, svobodě a soukromí	40
3.3 Nemajetková újma v zahraničních úpravách	41
3.4 Dílčí shrnutí a závěry	44
4. Nový občanský zákoník.....	45
4.1 Pojetí škody.....	45
4.1.1 Způsob a rozsah náhrady nemajetkové újmy obecně	46
4.2 Nemajetková újma a náhrada při újmě na přirozených právech.....	47
4.2.1 Náhrady při ublížení na zdraví a při usmrcení.....	49
4.3 Zvláštní ustanovení o náhradě nemajetkové újmy.....	53
4.4 Dílčí shrnutí a závěry	54
5. Sekundární oběti	56
5.1 Sekundární oběti – nervový šok.....	57
5.2 Solatium doloris	59
5.3 Český pohled.....	61
Závěr	65
Seznam zkratk	67
Použitá literatura	69
Resumé.....	79
Abstract.....	80
Název práce v anglickém jazyce.....	81
Klíčová slova	81
Key words	81

Říká se, že „čas zahojí všechny rány“. Nesouhlasím. Rány zůstávají. Duše je jen časem, aby si zachovala své zdraví, zahlašuje jizvami a tiší tak bolest. Nikdy ale úplně nezmizí.

- Rose F. Kennedy (1974)¹

Úvod

Téměř čtyři z pěti Evropanů (78 %) si myslí, že chyby při poskytování zdravotních služeb² jsou v jejich zemi závažným problémem.³ Obdobně vnímají situaci Češi, konkrétně je to 60 % dotazovaných.⁴ K tomu je nutné říci, že zmíněné obavy mají své *ratio*. Tak například H. Nys na základě vícero průzkumů uvádí,⁵ že minimálně u 2 % případů pacientů léčených v nemocnici by šlo jejich poškození zdraví při léčbě předejít. M. Ježek, avšak bez udání zdrojů, poukazuje, že „*Prakticky ve všech evropských státech včetně Česka existuje reálná 10% možnost, že člověk hospitalizovaný v nemocnici bude poškozen.*“⁶ Stejně číslo uvádí J. Marx.⁷⁸

Situace např. v Německu je obdobná. Podle údajů z roku 2007 se u našich sousedů pohybuje chybovost při poskytování zdravotních služeb v nemocnicích, kterým by šlo předejít, v rozmezí 2-4%, s úmrtností 0,1%, což statisticky představovalo ročně

¹Pro překlad byla přebrána citace obsažená in NOAH, Lars. Comfortably Numb: Medicalizing (and Mitigating) Pain-and-Suffering Damages. *University of Michigan Journal of Law Reform*, 2009, roč. 42, č. 3. ISSN: 0033-1546.: „*It has been said, „time heals all wounds.“ I do not agree. The wounds remain. In time, the mind, protecting its sanity, avers them with scar tissue and the pain lessens. But i tis never gone.*“ (překlad autor).

² V anglickém jazyce je užíván v této souvislosti termín *medical errors*.

³ *Medical Errors*. [online]. Special Eurobarometer 241 / Wave 64.1 & 64.3 - TNS Opinion & Social, European Commission, 2006. [cit. 2013-9-7]. s. 4. (PDF). Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/health/ph_information/documents/eb_64_en.pdf>.

⁴ Ibid str. 5.

⁵ European Committee on Legal Co-operation. NYS, Herman. *Report on medical liability on Council of Europe Member States: A comparative study and Recommendations* [online] Strasbourg: CDJC, 7. březen 2005 [cit. 2013-09-05]. Dostupný z WWW: <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdcj/CJSMED/CDCJ%20_2005_%203%20e%20Report%20on%20Medical%20Liability.pdf>.

⁶ JEŽEK, Martin. NCO NZO: Dotazníkový průzkum bezpečnosti ošetrovatelské péče. *Mladá fronta Zdravotnické noviny ZDN*. [online]. 2010, č. 10 [cit. 2013-11-25]. Dostupný z WWW: <<http://zdravi.e15.cz/clanek/mlada-fronta-zdravotnicke-noviny-zdn/nco-nzo-dotaznikovy-pruzkum-bezpecnosti-osetrovatelske-pece-450188>>.

⁷ PETRÁŠOVÁ, Lenka. Nemocnice poškodí každého desátého pacienta. *iDNES.cz*. [online]. 22. června 2007 [cit. 2013-11-27]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/nemocnice-poskodi-kazdeho-desateho-pacienta-fz9-/domaci.aspx?c=A070621_210615_domaci_zra>.

⁸ MARX, David. *Chyby v medicíně – možnost prevence*. 3. Lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze. [cit. 2013-9-7]. 41 s. (PDF). Dostupný z WWW: <http://old.lf3.cuni.cz/etika/david_marx_chyby_v_medicine.pdf>.

půl milionu pacientů poškozených na zdraví a 17 tisíc úmrtí, kterým bývalo šlo předejít.⁹

Uvedená čísla se promítají i do dění v soudních síních. Celoevropského trendu, podle kterého poskytovatelé zdravotní péče či služeb čelí rok od roku stoupajícímu počtu žalob, si všímá B. Koch.¹⁰ Přiřítá to několika faktorům. Jedním z nich je role médií v dnešní společnosti a s tím související medializace předmětné problematiky. Navíc se ukazuje, že úspěch při uplatňování nároků vůči poskytovatelům zdravotní péče či služeb již není nedostižnou chimérou a jeho pravděpodobnost se zvyšuje. V neposlední řadě B. Koch uvádí, že právní řády se více než kdy dříve orientují na poškozené, s čímž souvisí např. i vzrůstající částky přiznávané soudy.¹¹

Trend zvyšování počtu soudně uplatňovaných nároků z titulu např. vzniku újmy na zdraví, potvrzují i čísla německá. I tam se počet žalob z uvedeného titulu zvyšuje, v současné době se odhaduje, že se roční nápad v medicínsko-právních sporech pohybuje kolem 17 tisíc žalob.¹²

Lze tedy konstatovat, že i téma náhrady nemajetkové újmy v penězích v medicínsko-právních sporech, jak zní téma této práce zadané Centrem medicínského práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy, je aktuální, resp. na aktuálnosti ničeho neztrácí. Nemenším důvodem proč zkoumat předmětnou problematiku je fakt, že se nacházíme v době rekodifikace českého soukromého práva. Od 1. 1. 2014 nabývá účinnosti zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „nový občanský zákoník“ nebo „NOZ“), jehož úprava týkající se náhrady nemajetkové újmy do značné míry mění naše dosavadní chápání zmíněného institutu. Nabízí se tudíž ohlédnout se za tím, kam dospěla nauka resp. soudní praxe v souvislosti s odčिňováním nemajetkové újmy v penězích při protiprávních zásazích do osobnostní sféry pacientů a jejich blízkých a dále se dotknout otázek spojených s újmou na zdraví. Zároveň je nezbytné pokusit se alespoň v základních rysech popsat a analyzovat úpravu novou, porovnat ji s tou stávající a zhodnotit některé její klady a možné zápory. Cílem práce je proto popsat

⁹ STAUCH, S., Marc. *Medical Malpractice and compensation in Germany*. Chicago-Kent Law Review, 2011. roč. 86, č. 3. [cit. 2013-11-25]. s.1140 - 1141. (PDF). Dostupný z WWW: <<http://www.cklawreview.com/wp-content/uploads/vol86no3/Stauch-Cut.pdf>> včetně poznámkového aparátu tam uvedeného.

¹⁰ KOCH, A., Bernard. *Medical Liability in Europe: A Comparison of Selected Jurisdictions*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH, 2011. 704 s. ISBN 978-3-11-026010-6.

¹¹ Ibid.

¹² STAUCH, S. Marc. opět. cit. s. 1162.

mechanismy, jak české právo reaguje na vznik nemajetkové újmy při poskytování zdravotních služeb se zřetelem na právo na ochranu osobnosti.

Z literatury se ochraně osobnosti komplexně věnuje monografie, jejíž poslední vydání vyšlo již v roce 2004.¹³ Tématy souvisejícími s medicínským či zdravotnickým právem se zabývá celá řada autorů, jmenujme příkladně J. Stolínovou a J. Macha,¹⁴ A. a T. Doležalovi, P. Šustka, A. Holčapka a další. Na pražské právnické fakultě vyšla monografie D. Císařové a O. Sovové související s přesahy práva do zdravotnictví.¹⁵ Učebnice, která se pokusila uchopit téma medicínského práva komplexně a byla vydaná poprvé v roce 2011, je dílem J. Těšinové, R. Žďárka a R. Policara.¹⁶

Dále je pracováno s literaturou komentářovou a s učebními pomůckami, včetně výše uvedené učebnice přímo se věnující medicínskému právu. Opomenout nelze ani celou řadu časopiseckých článků, které převážně reagují na vývoj judikatury, resp. na rekodifikaci soukromého práva týkající se pojednávané problematiky.

Pozornost je dále věnována i judikatuře. Snahou je postihnout alespoň částečně aktuální rozhodovací praxi českých soudů týkající se mj. výše přiznávaných částek. V České republice prozatím není zavedena praxe publikování pramenů např. v podobě seznamu relevantní judikatury, ze které by si šlo udělat kvalifikovanou představu o současné judikатурní praxi.¹⁷ V rámci přípravy podkladů pro tuto práci proto byly emailovou cestou osloveni soudci¹⁸ krajských resp. Městského soudu v Praze rozhodující spory týkající se ochrany osobnosti. Předmětem dotazu byla pravomocně skončená řízení, ve kterých byly v posledních letech při projednávání medicínsko-právních sporů přisouzeny tím kterým soudcem nejvyšší částky, resp. řízení, ze kterých vzešly zajímavé právní závěry. Následně byla některá rozhodnutí vyžádána cestou

¹³ KNAP, Karel, ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. 435 s. ISBN 80- 7201-484-6.

¹⁴ STOLÍNOVÁ, Jitka, MACH, Jan. *Právní odpovědnost v medicíně*. 2., dop. a přepracované vyd. Praha: Galén, 2010, s. 159. ISBN 978-807-2626-861.

¹⁵ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, SOVOVÁ, Olga a kol. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. upravené a doplněné vydání. Praha: Orac, 2004. 183 s. ISBN 80-86199-75-4.

¹⁶ TĚŠINOVÁ, Jolana; ŽDÁREK, Roman; POLICAR, Radek. *Medicínské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 414 s. ISBN 978-80-7400-050-8.

¹⁷ Ze starších ad hoc článků či blogových příspěvků uveďme následující: KADEČKA, Stanislav. Prostředky občanskoprávní ochrany osobnosti v soudní praxi. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 1999, roč. 7, č. 2, s. 179-187. ISSN 1210-9126, nebo CEPL, Vojtěch. Wergeld II: Kolik stojí lidský život? *Jiné právo* [online]. 19. června 2008. [cit. 2013-09-01]. Dostupné z WWW: <<http://jinepravo.blogspot.com/2008/06/wergeld-ii-kolik-stoj-lidsk-ivot.html>>.

¹⁸ Bylo rozesláno celkem 11 dotazů, a to soudcům podle aktuálních rozvrhů práce daných soudů.

příslušných právních předpisů, přičemž je s nimi pracováno níže především v druhé kapitole této práce.

S ohledem na nutnost zasazení předmětné problematiky do zahraničního kontextu, je také pracováno se zahraniční literaturou, velmi často srovnávací.

První část této práce se věnuje právu na ochranu osobnosti v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb. Pozornost tak je věnována základním pojmům, některým specifickým znakům medicínsko-právních sporů a v neposlední řadě právním pramenům.

V druhé kapitole již přichází na řadu relativní satisfakce v rámci práva na ochranu osobnosti podle právní úpravy účinné do 31. 12. 2013. Zvláštní důraz je věnován jejímu účelu a určování její výše.

Následující kapitola tvoří jakýsi předěl mezi úpravou účinnou do 31. 12. 2013 a úpravou podle nového občanského zákoníku. Půjde konkrétně a zachycení evropských tendencí na poli nahrazování nemajetkové újmy.

Ve čtvrté kapitole je hlavním předmětem úprava obsažená v novém občanském zákoníku. Snahou je jí popsat, shrnout dosavadní doktrinální názory na ni, provést srovnání s úpravou předešlou a zhodnotit její přínosy a také negativa, která s ní mohou být spojena.

Závěrečná kapitola je věnována fenoménu tzv. sekundárních obětí.

1. Medicínsko-právní spory, ochrana osobnosti a nemajetková újma

Úkolem této kapitoly je vymežit základní pojmy a tím zasadit do kontextu témata probíraná v dalších částech předkládané práce. Pozornost je nejdříve věnována tzv. medicínsko-právním sporům resp. některým specifickým faktorům, které s nimi souvisí. Následují podkapitoly věnující se pramenům práva a právu na ochranu osobnosti člověka.

1.1 Medicínsko-právní spory

Jakousi pověstnou červenou nití jsou pro tuto práci tzv. medicínsko-právní spory, je proto vhodné vymežit, co se jimi myslí. Půjde o *občansko-právní spory*, které *vzešly, anebo mají svůj původ, v poskytování zdravotních služeb*. Typicky to budou spory *pacienta, resp. jemu blízkých osob, a poskytovatele zdravotních služeb*. Pokud jde o uplatňované nároky, půjde vzhledem k pojednávané problematice o nároky plynoucí z neoprávněných (protiprávních) zásahů do nejdůležitějších základních práv člověka garantovaných jak mezinárodně-právními dokumenty, tak Listinou základních práv a svobod, rozvedených občanským kodexem.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (dále jen „zákon o zdravotních službách“ nebo „ZZS“) komplexně vymezuje pojem zdravotních služeb,¹⁹ čistě citem však dojdeme k tomu, že nejčastěji se zrodí spory z poskytování zdravotní péče podle ZZS zdravotnickými pracovníky či jinými odbornými pracovníky. ZZS pojem *zdravotní péče* definuje, a to tak, že jde o *soubor činností a opatření prováděných u fyzických osob, jejichž účelem je (i) předcházení, odhalení a odstranění nemoci, vady nebo zdravotního stavu, (ii) udržení, obnovení nebo zlepšení zdravotního a funkčního stavu, (iii) udržení a prodloužení života a zmírnění utrpení, (iv) pomoci při reprodukci a porodu a (v) posuzování zdravotního stavu,*²⁰ přičemž se v té souvislosti jedná i o *preventivní, diagnostické, léčebné, léčebně*

¹⁹ § 2 ZZS.

²⁰ § 2 odst. 4 písm. a) ZZS.

*rehabilitační, ošetrovatelské nebo jiné zdravotní výkony prováděné zdravotnickými pracovníky.*²¹

Pacientem je fyzická osoba, které jsou zdravotní služby poskytovány, přičemž poskytovatelem je jen ten, kdo má ve smyslu ZZS oprávnění k poskytování zdravotních služeb (viz níže). Nutno podotknout, že pouze s pacientem si nevystačíme. Pozornost musí být věnována i třetím osobám,²² které mohou být neoprávněným (protiprávním) zásahem do práv pacienta resp. následkem takového zásahu dotčeny. Minimálně v našich podmínkách je například časté např. soudní uplatňování nároků mj. z titulu široce pojímaného práva na soukromí, konkrétně práva na rodinný život.

Subjektem, vůči kterému pacienti mohou uplatňovat své případné nároky na náhradu nemajetkové újmy, je poskytovatel zdravotních služeb. Tím se podle § 2 odst. 1 ZZS rozumí *fyzická nebo právnická osoba, která má oprávnění k poskytování zdravotních služeb podle zákona. Z hlediska odpovědnosti za škodu (např. na zdraví) resp. za neoprávněný zásah do osobnostního práva lze odkázat na § 420 odst. 2 občanského zákoníku 1964, podle kterého škoda je způsobena právnickou osobou anebo fyzickou osobou, když byla způsobena při jejich činnosti těmi, které k této činnosti použili*, přičemž v rámci odpovědnosti za neoprávněný zásah do osobnostního práva se uvedené pravidlo použije analogicky.²³ Podle § 2914 nového občanského zákoníku se z tohoto úhlu pohledu nic nemění.

V souvislosti s medicínsko-právními spory se lze setkat s celou řadou specifíků, je proto vhodné některé stručně zmínit. T. Holčapek uvádí následující *zvláštnosti, které s sebou řešení konfliktních situací v poskytování zdravotní péče cestou občanskoprávního řízení přináší: (i) vztah zdravotnický pracovník a pacient, (ii) nedostatek informací a informační asymetrie, (iii) poučení a informovaný souhlas, (iv) významná role znalců.*²⁴

Náhled na vztah mezi zdravotnickým pracovníkem a pacientem se postupně mění z tradičního paternalistického vnímání na upřednostnění hodnot, jako jsou důstojnost a vůle resp. autonomie pacienta. Je proto jistě jen a jen správně, že se v uvedené souvislosti hovoří o partnerském modelu, který tzv. tradiční model

²¹ § 2 odst. 4 písm. b) ZZS.

²² Typicky půjde o jeho blízké.

²³ Srov. § 853 občanského zákoníku 1964.

²⁴ HOLČAPEK, Tomáš. *Dokazování v medicínsko-právních sporech*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, s. 24-30. ISBN 978-80-7357-643-1.

nahradil,²⁵ v našich podmínkách by se chtělo spíše konstatovat, že teprve postupně nahrazuje.²⁶ Řečeno jinými slovy, z pacienta, jenž je pojmán jako pouhý objekt, se stává subjekt se vším všudy. Odrazem změny chápání vztahu lékař – pacient je tak i závěr obsažený v nález Ústavního soudu ze dne 18. 5. 2001, sp. zn. IV. ÚS 639/2000, totiž že „...nelze stavět lékařskou diagnózu nad právo.“

Dalším specifickým faktorem je informační nerovnováha mezi pacientem, na straně jedné, a zdravotnickým profesionálem, na straně druhé.²⁷ Jak uvádí P. Šustek s T. Holčápkem: „Zatímco v běžných životních situacích se člověk zpravidla může spolehnout na své zkušenosti a obecné povědomí, ve vysoce specializované lékařské péči naší doby se laik naprosto nemůže orientovat. Svoboda rozhodování nemocného, který nerozumí, co by měl po lékaři vlastně požadovat a s čím by měl souhlasit, má velice pochybnou hodnotu.“²⁸ V souvislosti s otázkami spojenými s tzv. *informovaným souhlasem* lze plně odkázat na citovanou monografii, kde je uvedená problematika autory komplexně rozebrána.

Úpravu tzv. *informovaného souhlasu* nalezneme v kapitole druhé Úmluvy o lidských právech a biomedicině (dále též „ÚLPB“). Nový občanský zákoník se věnuje souhlasu se zásahem do integrity člověka v § 93 a násl., přičemž jako *lex specialis* se užije úprava v ZZS, když podle § 28 odst. 1 ZZS lze zdravotní služby poskytnout pacientovi jen s jeho svobodným a informovaným souhlasem. Další podrobnosti jsou rozvedeny v § 34 a násl. ZZS. Fyzická i morální integrita člověka je chráněna čl. 8 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod (dále též „ÚOLPS“),²⁹ když požadavkům ve smyslu ÚLPB kladeným na informovaný souhlas se ESLP věnoval např. ve svém rozsudku ze dne 8.11.2011 ve věci *V.C. proti Slovensku* č. 18968/07,³⁰ ve kterém ESLP odkazoval právě na ÚLPB.

Důležitými faktory, pro které jsou lékaři společností oprávněně oceňováni, jsou jejich odbornost a speciální znalosti a dovednosti ve vztahu k jednomu z našich

²⁵ TĚŠINOVÁ, Jolana; ŽDÁREK, Roman; POLICAR, Radek. opět. cit. s. 5.

²⁶ NERADOVÁ, Věra. Uplatnění nároku na ochranu osobnosti s požadavkem náhrady nemajetkové újmy v penězích. *Právní rozhledy*, 2011, č. 5, s. 180. ISSN 1210-6410.

²⁷ HOLČAPEK, Tomáš. opět. cit. s. 26.

²⁸ ŠUSTEK, Petr a HOLČAPEK, Tomáš. *Informovaný souhlas: teorie a praxe informovaného souhlasu ve zdravotnictví*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007, s. 46. ISBN 978-807-3572-686.

²⁹ Srov. např. *Benderskiy proti Ukrajině*, rozsudek ESLP ze dne 15.11.2007, č. 22750/02, § 59.

³⁰ V daném případě soud sterilizaci dvacetileté romské pacientky bez informovaného souhlasu posoudil dokonce podle čl. 3 odst 1 EÚLP.

nejdůležitějších statků – lidskému zdraví.³¹ Je tedy oprávněným požadavkem kladeným na lékaře resp. na zdravotnické profesionály, aby postupovaly tzv. *lege artis*, odborně správně.

Legální definice postupu *lege artis* neexistuje. V právní úpravě však lze nalézt základní vymezení nutné pro možnost posouzení, zda byl ten který postup proveden *lege artis*.

Oblast úpravy	Čl. 4 ÚLPB	§ 11 odst. 1 ZPZL	§ 4 odst. 5 ZZS
Lex artis	Jakýkoliv zákrok v oblasti péče o zdraví, včetně vědeckého výzkumu, je nutno provádět v souladu s příslušnými profesními povinnostmi a standardy	Zdravotní péči poskytují zdravotnická zařízení státu, obcí, fyzických a právnických osob v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy.	Náležitou odbornou úrovní se rozumí poskytování zdravotních služeb podle pravidel vědy a uznávaných medicínských postupů, při respektování individuality pacienta, s ohledem na konkrétní podmínky a objektivní možnosti.

Jak je patrné ze srovnávací tabulky, jednotlivá ustanovení se liší terminologicky, nicméně svým obsahem si odpovídají s tím, že z hlediska nové zákonné úpravy došlo jednak k vyzdvižení principu respektu individuality pacienta a jednak k doplnění textu vzhledem k judikturním závěrům spočívajícím především, avšak nikoliv jen, v ekonomické limitaci při poskytování zdravotních služeb (viz judikatura níže). Při poskytování zdravotních služeb tedy musí být postupováno odborně správně za dodržování profesních povinností a standardů – v souladu s pravidly vědy a uznávanými medicínskými postupy.

Vzhledem k tomu, že medicína se jako každá jiná vědní disciplína neustále rozvíjí, nelze chápat obsah pojmu *lege artis* konstantně, v čase se neměnic, naopak pojetí postupu *lege artis* je pojímáno dynamicky.³² Dále platí, že postupovat *lege artis* bude lékař v případě, přidrží-li se kteréhokoliv z uznávaných medicínských postupů.³³ Svou roli hrají především závazná stanoviska České lékařské komory a dále prameny v podobě publikovaných vědeckých výzkumů a literatury, výuky na lékařských

³¹ STOLÍNOVÁ, Jitka, MACH, Jan. opět. cit. s. 159.

³² TĚŠINOVÁ, Jolana; ŽDÁREK, Roman; POLICAR, Radek. opět. cit. s. 27.

³³ STOLÍNOVÁ, Jitka, MACH, Jan. opět. cit. s. 162.

fakultách a doporučení odborných společností - například Česká lékařská společnost Jana Evangelisty Purkyně.³⁴

Pojem *lex artis* je vykládán samozřejmě i judikaturou. Textace předmětné úpravy obsažená v ZZS ostatně reaguje i na následující usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 3. 2005, sp. zn. 7 Tdo 219/2005: „*V trestněprávní nauce se běžně považuje za porušení „lege artis“, pokud lékař při výkonu svého povolání nedodrží rámeček pravidel vědy a medicínských způsobů a to v mezích daných rozsahem svých úkolů podle pracovního zařazení i konkrétních podmínek a objektivních možností. Nejvyšší soud v této souvislosti konstatuje, že chyba v diagnóze sama o sobě ještě nemusí mít charakter nedbalosti ani jednání „non lege artis“. Může tomu tak být v případě, je-li nesprávná diagnóza důsledkem závažného porušení postupů pro její určování, například v případě bezdůvodného nevyužití dostupných diagnostických metod. Postup lékaře je ovšem vždy nutno hodnotit tzv. „ex ante“, tj. na základě informací, které měl lékař v době rozhodování k dispozici.*“³⁵

Pokud jde o názory doktrinární, uvedme výčet závazných postupů lékaře podle T. Holčapka: (i) *povinnost odebrat anamnézu pacienta*, (ii) *stanovit diagnózu*, (iii) *doporučit vhodnou terapii*, (iv) *zajistit návaznou péči před i po určitém zákroku a konečně (v) spolupracovat s ostatními zdravotnickými pracovníky podílejícími se na péči pacienta* (včetně posouzení vlastní kompetence a případně vyžádání pomoci jiného lékaře).³⁶ J. Stolínová a J. Mach uvádějí demonstrativní výčet možných pochybení, která zapříčiní *non lege artis* postup: (i) *nedostatečnou odbornost*, (ii) *přecenění vlastních schopností a nezajištění návazné péče*, (iii) *chyby při uplatnění odbornosti*, (iv) *technické chyby, selhání dovednosti, přehlédnutí*, (v) *odborné chyby mající původ v nedostatečné kontrole*, (vi) *nevhodné, nešetrné jednání s pacienty*, (vii) *nepořádné vedení zdravotnické dokumentace* a konečně (viii) *nedostatky v organizaci práce*.³⁷

Na základě obou uvedených výčtů je pro úplnost potřebné zmínit, že teorie rozlišuje *non lege artis* postup ve smyslu užším, mající charakter medicínsko-technický,³⁸ a postup *non lege artis* ve smyslu širším, zahrnující nedodržení komplexních pravidel při poskytování zdravotních služeb, když sem se řadí i různá

³⁴ TĚŠINOVÁ, Jolana; ŽDÁREK, Roman; POLICAR, Radek. opět. cit. s. 26-27.

³⁵ Podtržení bylo doplněno.

³⁶ Holčapek, Tomáš. opět. cit. s. 35.

³⁷ STOLÍNOVÁ, Jitka, MACH, Jan. opět. cit. s.162-163.

³⁸ Holčapek, Tomáš. opět. cit. s. 95.

organizační opatření, komunikace s pacientem a předávání informací jak pacientovi, tak navzájem mezi lékaři a jejich spolupracovníky.³⁹

Na předchozích řádcích je neustále skloňováno slovo odbornost. Pro posouzení, zda byl postup při poskytování zdravotnických služeb *lege artis*, je proto v určitých případech zapotřebí odborníka – znalce s příslušnou odborností v rámci medicíny.⁴⁰ Na druhou stranu je dobré mít na paměti rizika ve věcech využívání znaleckých posudků, jak upozorňuje T. Holčapek: „...v jednotlivých případech může být [masivní použití znaleckých posudků] i zneužito k alibistickému přesunu faktické odpovědnosti za rozhodnutí ze soudce na jiný subjekt – znalce.“⁴¹ Cesta k omezení uvedeného nešvaru vede pouze skrze kvalitní soudce, kteří jsou zdravě sebevědomí a nemají potřebu „schovávat se“ v neodůvodněných případech za znalecké posudky s tím, že své rozhodnutí ponechají *de facto* na znalci.

Je však nesporné, že v rámci medicínsko-právních sporů si začasto nelze vystačit pouze se znaleckým posudkem, který aprobejue příslušný postup jako *lege artis*. Ochranu pacienta totiž nelze redukovat jen na ochranu jeho integrity. Podle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 14. 5. 2013, sp. zn. 30 Cdo 3223/2011, platí následující: „...skutečnost, že byl postup shledán z medicínského hlediska *lege artis*, pak automaticky neznamena, že jiná dílčí složka osobnostních práv nemohla být tímto postupem neoprávněně zasažena.“ Nejvyšší soud dále uvedl: „...je nezbytné, aby se případné zásahy do osobnostních práv zkoumaly komplexně a jejich posouzení se neomezilo pouze na zkoumání, zda jednání bylo *lege artis* či *non lege artis*, neboť to by bylo z hlediska možných zásahů do osobnostních práv nedostačující. Lze si totiž představit jednání, které z lékařského hlediska bude posuzováno jako jednání *lege artis*, a tudíž nebude zásahem do práva na život a zdraví, ale současně může být zásahem do jiné složky osobnostního práva, např. do práva na soukromí (např. lékařský zákrok bez informovaného souhlasu pacienta).“

Uvedené závěry lze jednoznačně uvítat jako připomenutí faktu, že pacient je vybaven celou škálou práv, kterou nelze redukovat na úzké chápání poskytnutí zdravotních služeb *lege artis* v užším slova smyslu.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ TĚŠINOVÁ, Jolana; ŽDÁREK, Roman; POLICAR, Radek. opět. cit. s. 28.

⁴¹ HOLČAPEK, Tomáš. opět. cit. s. 29.

Při hodnocení konkrétního případu resp. jeho okolností musí soud dbát na respekt k základním lidským právům. Nejvyšší soud ve shora citovaném případě zdůraznil mj. hodnotu lidské důstojnosti: „...osobnostní práva jsou značně široká, nezahrnují v sobě pouze ochranu života a zdraví, ale i další složky osobnostních práv jakými jsou např. lidská důstojnost či soukromí.“ Nejvyšší soud dále pokračoval: „Respektování lidské důstojnosti je nezbytné pro všeobecný rozvoj fyzické osoby, pro kvalitu jeho života i plné využití jeho osobnostních práv, a proto je třeba maximálně se vystríhat zásahů do této osobnostní sféry. Proto rozsah lidské důstojnosti nelze snižovat ani podle druhu onemocnění, zvláště ve vztahu k mentálně postižené osobě, která sama nemá možnosti se účinně těmto útokům bránit“.

Přes všechno uvedené platí, že v medicínsko-právních sporech se soud často bez znaleckého zkoumání neobejde, a to ani v souvislosti s řešením otázky existence příčinné souvislosti, když bude mnohdy zapotřebí odborných znalostí k posouzení otázky, zda *újma nastala právě jako důsledek nesprávného počínání k zodpovědnosti volané osoby*.⁴² Jinými slovy, znalec musí soudu poskytnout odborné podklady, díky kterým bude možné otázku příčinné souvislosti vyřešit.

České občanské právo pojem příčinné souvislosti nevymezuje,⁴³ když výslovná úprava není obsažena ani v novém občanském zákoníku.⁴⁴ Prostor tak zůstává právní teorii a praxi.⁴⁵ Příčinná souvislost je nezbytným předpokladem pro vznik odpovědnosti v soukromém právu. Mezi protiprávním jednáním a následkem musí existovat vztah příčinné souvislosti (vztah příčiny a následku), přičemž se vychází z teorie podmínky (*conditio sine qua non*). Podle této teorie platí, že příčinná souvislost je dána mezi protiprávním jednáním a újmou tehdy, jestliže by bez protiprávního jednání k újmě nedošlo. Dále je nutné upozornit na teorii adekvátní příčinné souvislosti, podle které je relevantní i okolnost, zda způsobená újma byla pro protiprávně jednající osobu předvídatelná. Předvídatelnost se pak určuje podle objektivního měřítka, které je

⁴² HOLČAPEK, Tomáš. opět. cit. s. 36- 37.

⁴³ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan. a kol. *Občanské právo hmotné*. Svazek II., 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009. s. 409. ISBN 978-80-7357-466-4.

⁴⁴ DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš. Uplatnění PETL při řešení některých složitých kauz v oblasti příčinné souvislosti v medicínskoprávních sporech. *Soudní rozhledy*. 2013. č. 7-8/2013, s. 242. ISSN 1211-4405.

⁴⁵ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan. opět. cit. s.409.

uplatňováno individuálně. Důležitým je kritérium rozumně se chovající a postupující osoby, která by se nacházela v době způsobení újmy na místě protiprávně jednajícího.⁴⁶

Shrnutí uvedeného nalezneme např. v nálezů Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. I. ÚS 312/05: „*Teorie adekvátnosti kauzálního nexu vychází z toho, že smyslem subjektivní odpovědnosti za škodu je naříditi náhradu škody tam, kde škůdce škodu způsobil, ačkoli mu lze vytknout, že ji způsobit nemusel, že mohl jednat jinak. Tato odpovědnost tedy předpokládá, že vůbec bylo v lidských silách předvídat, že předmětné jednání bude mít za následek danou škodu. Základním kritériem, ze kterého vychází teorie adekvátnosti, je tedy předvídatelnost škodného následku.*“

V kontextu poskytování zdravotních služeb je dále relevantní, že nelze vyloučit příčinnou souvislost jen z toho důvodu, že zdravotní stav poškozeného (např. pacienta), byl již před protiprávním jednáním špatný.⁴⁷

Důležitou skutečností mající vliv na možný úspěch případné žaloby pacienta je jeho dostání povinnosti důkazního břemena a důkazní povinnosti obecně a i ve vztahu k příčinné souvislosti.⁴⁸ Zde platí závěry z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 1990, sp. zn. 1 Cz 59/90: *Příčinná souvislost mezi zaviněným protiprávním jednáním žalovaného a vznikem škody na zdraví musí být bezpečně prokázána; nestačí tu pouhá pravděpodobnost; nelze ji však vylučovat jen z toho důvodu, že protiprávní jednání škůdce dovršilo již stávající nepříznivý zdravotní (duševní) stav poškozeného. Pokud některou ze skutečností, jež přicházejí v úvahu jako příčiny vzniku škody, bez nichž by škodlivý následek nebyl nastal, je třeba posoudit z toho hlediska, zda šlo o jednání nebo opomenutí protiprávní, potom důkazní povinnost ohledně protiprávního úkonu i příčinné souvislosti má poškozený žalobce. Hledisko časové souvislosti mezi porušením právních povinností škůdce a skutkovou událostí, z níž vznikla škoda, není samo o sobě rozhodující; věcná souvislost příčiny a následku je rozhodující, zatím co časová souvislost napomáhá při posuzování věcné souvislosti.*⁴⁹

⁴⁶ Ibid. s. 412.

⁴⁷ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 4. 1962, sp. zn. 4 Cz 86/61.

⁴⁸ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2003, sp. zn. 25 Cdo 168/2003: „*Příčinná souvislost mezi léčebným postupem, který nebyl lege artis, a škodou na zdraví pacienta musí být najisto postavena; důkazní břemeno nese žalobce.*“

⁴⁹ Citace obsažena in VOJTEK, Petr. *Přehled judikatury ve věcech náhrady škody*. Praha: ASPI, 2006. s. 82-83. ISBN 80-7257-194-3. (podtržení bylo doplněno)

Ve snaze „ulehčit“ někdy velice složitou situaci v rámci soudního řízení slabší straně sporu,⁵⁰ shodl se Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 13. 6. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 75/04, na tom, že „...je věcí obecných soudů, aby s ohledem na konkrétní případ zvážily rozložení důkazního břemene mezi účastníky řízení...“⁵¹ Nelze opomenout ani závěry plynoucí z usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. I. ÚS 1919/08, že je to lékař, který má ve vztahu s pacientem převahu a tudíž by se pacientovým právům mělo poskytnout důsledné ochrany. Ústavní soud mj. uvedl: „Vzhledem k tomu, že pojem příčinná souvislost není právními předpisy v ČR nijak definován, což ostatně zdůraznil ve svém rozsudku i nalézací soud, nic nebrání judikatuře českých soudů, aby požadavek „stoprocentně“ prokazované příčinné souvislosti přehodnotila a přijala adekvátnější a realističtější výklad „způsobení škody“, který by vyrovnával slabší postavení poškozených.“ Nutno podotknout, že uvedený apel Ústavního soudu zůstal doposud nevyslyšen.

Podíváme-li se např. na spory související s otázkami zdravotnické dokumentace, není obvykle postavení poškozených pacientů příznivé. V případě ztráty zdravotnické dokumentace a následném neunesení důkazního břemene uvedl Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 14. 10. 2004, sp. zn. 25 Cdo 4/2004 následující: „rozsah důkazního břemene, tedy okruh skutečností, které konkrétně musí ten který účastník prokázat, zásadně určuje hmotněprávní norma, to znamená právní předpis, který je na sporný vztah aplikován. Odtud také vyplývá, kdo je nositelem důkazního břemene, tedy kdo z účastníků je povinen stanovený okruh skutečností prokázat, a jehož při nesplnění této povinnosti stíhá nepříznivý následek v podobě neúspěchu ve sporu. Důkazní břemeno ohledně určitých skutečností leží na tom účastníku řízení, který z existence těchto skutečností vyvozuje pro sebe příznivé právní důsledky; jde o toho účastníka, který existenci těchto skutečností také tvrdí.“

Rozložení důkazního břemena odmítl v obdobné situaci Nejvyšší soud i ve svém nedávném rozsudku ze dne 27. 3. 2013, sp. zn. 30 Cdo 3631/2011: „...český právní řád nemá pro situaci, kdy zdravotní dokumentace, na které závisí posouzení zásahu do ochrany osobnosti, je nekompletní, žádné adekvátní řešení a věc je nutno posuzovat v souladu s ustanovením § 120 odst. 3 o.s.ř.“ V této souvislosti je však vhodné upozornit

⁵⁰ V daném konkrétním případě spotřebiteli, nicméně i pacienta je možné v jistém smyslu vnímat jako stranu slabší.

⁵¹ Srov. odst. 27 citovaného nálezu.

na případ *K.H. a ostatní proti Slovensku*.⁵² P. Molek shrnuje daný případ následovně: „ESLP shledal porušení práva na přístup k soudu (!) v tom, že sterilizované Romky neměly přístup ke své zdravotnické dokumentaci, z níž by mohly s pomocí medicínských expertů prokázat, že byly proti své vůli sterilizovány v rámci porodu císařským řezem. Bez této dokumentace nemohly podat úspěšnou žalobu.“⁵³ K tomu nutno dodat, že tamní soudy odmítly poskytnout žalobkyním ochranu proto, že tehdejší slovenské právo neumožňovalo pacientovi pořizovat si fotokopie ze zdravotní dokumentace. Nicméně je zapotřebí mít na paměti základní práva pacientů a nedopustit situaci, ve které si poskytovatel zdravotních služeb tak říkájíc „připraví“ výhodnou pozici v řízení svým protiprávním jednáním.

1.2 Prameny práva na ochranu osobnosti a náhrady újmy

Vývoj na poli ochrany osobnosti a nahrazování nemajetkové újmy je do značné míry spojen s vnímáním důležitosti základních lidských práv resp. s jejich promítáním do celého právního řádu. Rozvoj v oblasti náhrad nemajetkové újmy je pak mj. dáván do souvislostí s rolí základních práv v posledních pár dekadách.⁵⁴

Z hlediska mezinárodních lidsko-právních dokumentů hrají důležitou roli následující. V rámci evropského systému ochrany práv je to Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod spolu s dodatkovými protokoly, když její čl. 2 odst. 1 chrání *lidský život*, čl. 3 zapovídá *mučení, nelidské a ponižující zacházení*, čl. 5 odst. 1 garantuje *svobodu a osobní bezpečnost jednotlivce* a čl. 8 odst. 1 stanoví, že *každý má mj. právo na respektování svého soukromého a rodinného života*.

Listina základních práv a svobod EU ve svém čl. 1 stanoví, že lidská důstojnost je nedotknutelná a musí být respektována a chráněna. Právo na život je obsaženo v čl. 2 odst. 1, v čl. 3 odst. 1 se stanoví, že každý má právo na respektování jeho nebo její fyzické a psychické integrity, přičemž odstavec druhý stejného článku mj. stanoví, že na poli medicíny a biologie musí být respektován svobodný a informovaný souhlas dotčené

⁵² Rozsudek ESLP *K.H. a ostatní proti Slovensku* ze dne 28.4.2009, stížnost č. 32881/04.

⁵³ MOLEK, Pavel. *Právo na spravedlivý proces*. vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 246. ISBN 978-80-7357-748-3.

⁵⁴ WÜNSCH, Sabine, PANETTI, Francesco. *Non-pecuniary damages: how fundamental rights shake traditional barriers*. In BRÜGGEMEIER, Gert, COLOMBI CIACCHI, Aurelia, COMANDÉ, Giovanni. *Fundamental rights and private law in the European Union*. New York: Cambridge University Press, 2010, 2 v. s. 165. ISBN 05-211-9633-7.

osoby, přičemž podrobnosti má stanovit zákon. Ve výčtu práv a svobod ještě uvedme např. čl. 6 (právo na svobodu a osobní bezpečnost) a čl. 7 (právo na respektování soukromého a rodinného života).

Obzvlášť s ohledem na zaměření této práce nesmí chybět zmínka o Úmluvě o lidských právech a biomedicíně.⁵⁵ V rámci čl. 1 se smluvní strany zavazují chránit důstojnost a identitu všech lidských bytostí a také bez diskriminace garantovat každému úctu k jeho integritě a ostatní práva a základní svobody v souvislosti s aplikací biologie a medicíny. V čl. 2 se stanoví, že zájmy a blaho lidské bytosti jsou nadřazeny zájmům společnosti či vědy. Kapitola druhá upravuje svobodný a informovaný souhlas a otázky s tím související. S ohledem na nahrazování újmy uvedme ještě čl. 24, ve kterém je zakotveno právo poškozeného na poctivou kompenzaci při vzniku újmy, když podmínky a procesní souvislosti má určit zákon. Mezi další instrumenty patří i Úmluva o právech dítěte.⁵⁶

Z pohledu českého ústavního rámce je významnou součástí ústavního pořádku Listina základních práv a svobod.⁵⁷ V preambuli je mj. uznána neporušitelnost přirozených práv člověka, přičemž hned v čl. 1 je zakotveno *právo na svobodu, rovnost a důstojnost*. Právo na život garantuje čl. 6, *nedotknutelnost osoby a jejího soukromí* čl. 7. *Osobní svobodu* zaručuje čl. 8. Z pohledu ochrany osobnosti je neméně důležitým čl. 10. V prvním odstavci je upraveno *právo na lidskou důstojnost, osobní čest, dobrou pověst* a je také chráněné *jméno*. Druhý odstavec zaručuje *ochranu soukromého a rodinného života*. *Ochrana zdraví* je zakotvena v čl. 31, na rozdíl od základních práv vyjmenovaných výše se ale v tomto případě jedná o právo sociální, kterého se lze domáhat jen v mezích zákonů, které jej provádějí – viz článek 41 odst. 1.⁵⁸

Pokud jde o úpravu zákonnou, občanský zákoník 1964 pojednával o ochraně osobnosti v § 11 a násl. s tím, že určitá ustanovení týkající se náhrady nemajetkové újmy byla obsažena v rámci úpravy náhrady škody na zdraví. Nový občanský zákoník

⁵⁵ Úmluva o lidských právech a biomedicíně ze dne 4. 4. 1997, č. 96/2001 Sb.m.s

⁵⁶ Úmluva o právech dítěte ze dne 20. 11. 1989, č. 104/1991 Sb.

⁵⁷ Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, č. 2/1993 Sb.

⁵⁸ WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, Pospíšil, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, xxv, s. 645-646. ISBN 978-807-3577-506.

obsahuje úpravu týkající se osobnosti člověka v § 81 a násl.,⁵⁹ přičemž ustanovení týkající se náhrady nemajetkové újmy jsou obsaženy v části pojednávající o deliktech. Bližší srovnání úprav následuje v dalších částech této práce.

1.3 Právo na ochranu osobnosti a náhrada újmy

Budeme-li chtít porovnat různé přístupy k ochraně osobnosti resp. osobnostních práv a náhradě nemajetkové újmy, nalezneme v rámci kontinentální Evropy dva základní přístupy⁶⁰ – přístup francouzský a přístup německý. Ty lze pak doplnit pojetím typickým v zemích common law a také pojetím typickým pro skandinávské země. Brüggermeier ukazuje,^{61,62} jak se vývoj ve Francii a Švýcarsku odchýlil od řešení německého. Ve Francii jsou podle něj rozhodující tři následující faktory: (i) vliv římské *actio iniuriarum*, (ii) vliv přirozenoprávní klauzule *neminem laedere* a konečně (iii) vliv *Deklarace práv z roku 1789*, přičemž s ohledem na články 1382 a 1383 CC je postavena na roveň majetková a nemajetková újma, tudíž náhrada nemajetkové újmy plyne i z porušení nemajetkových práv osobnosti.

Na druhé straně model německý pod vlivem historické školy sledoval práva majetková a tudíž i upřednostňoval náhradu majetkové újmy. Nemajetková újma byla nahrazována jen výjimečně, a to v případech újmy na zdraví – limity byly dány tehdejšími § 847 BGB, resp. § 823 BGB. I kvůli tomu nepřekvapí,⁶³ že termín osobnostní práva⁶⁴ začali mezi prvními používat němečtí autoři.⁶⁵ Formování

⁵⁹ Resp. úpravu týkající se ochrany osobnosti předchází ještě úprava práva na jméno (§ 77 a násl. nového občanského zákoníku), kterou by šlo systematicky zařadit právě do části týkající se přímo ochrany osobnosti.

⁶⁰ KRZEMINSKA-VAMVAKA, Joanna, O'CALLAGHAN, Patrick. *Mapping out of privacy in tort law in BRÜGGEMEIER, Gert, COLOMBI CIACCHI, Aurelia, COMANDÉ Giovanni. Fundamental rights and private law in the European Union*. New York: Cambridge University Press, 2010, 2 v. ISBN 05-211-9633-7.

⁶¹ BRÜGGEMEIER, Gert. *Western Tort Law*. BUSSANI, Mauro a Franz WERRO. *European private law: a handbook*. Athens: Ant. N. Sakkoulas Publishers, 2009, s. 316-317. *Europäisches Privatrecht* (Bern, Switzerland). ISBN 9601519904.

⁶² BRÜGGEMEIER, Gert. Protection of personality rights in the law of delict/torts in Europe: mapping out paradigms. In BRÜGGEMEIER, Gert, COLOMBI CIACCHI, Aurelia, O'CALLAGHAN, Patrick (eds). *Personality rights in European tort law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. ISBN 978-051-1676-161. s. 5.

⁶³ Resta, Giorgio. *The New Frontiers of Personality Rights and the Problem of Commodification: European and Comparative Perspectives*. Tulane European and Civil Law Forum, č. 26, 2011. ISSN: 1045-8891. s. 33.

⁶⁴ Persönlichkeitsrecht.

⁶⁵ Popovici, A. *Personality rights – a civil law concept*. Loyola Law Review, č. 50(2), 2004, ISSN: 0192-9720. s. 351.

osobnostních práv bylo doménou soudů, když až v polovině dvacátého století bylo v reakci na hodnoty zakotvené v ústavě – důstojnost⁶⁶ a svobodný rozvoj osobnosti⁶⁷ - uznáno osobnostní právo jako institut soukromého práva,⁶⁸ který je garantovaný přímo ústavou. Dalším důležitým okamžikem bylo podřazení všeobecného osobnostního práva do množiny „ostatních práv“ ve smyslu § 823 odst. 1 BGB. V neposlední řadě je zapotřebí zmínit ustanovení § 253 BGB, podle kterého lze náhradu za nemajetkovou újmu v penězích přiznat pouze v případech stanovených zákonem, ve druhém odstavci jsou vyjmenovány mj. újmy na těle, zdraví, svobodě.

Přeneseme-li se do našich poměrů, je zapotřebí zdůraznit, že tato práce pojednává převážně o úpravě a projevech tzv. všeobecného osobnostního práva. Ač ne vždy panuje v evropském diskursu shoda na tom, co se osobnostním právem myslí, vyjděme z toho, že *všeobecné osobnostní právo v objektivním smyslu lze vymezit jako souhrn stejnorodých právních norem, které upravují právo, resp. jednotlivá dílčí práva, jejichž předmětem je osobnost fyzické osoby jako celek resp. jednotlivé hodnoty tvořící součásti celkové fyzické a morální integrity osobnosti každé fyzické osoby jako individuality a suveréna a jejichž subjekty mají vůči ostatním subjektům rovné právní postavení a zásadní autonomii vůle.*⁶⁹

Všeobecné osobnostní právo v subjektivním smyslu lze definovat jako *možnost každé fyzické osoby jako individuality a suveréna nakládat v mezích právního řádu podle svého uvážení co nejšíře se svou osobností resp. s jednotlivými hodnotami, tvořícími celistvost její osobnosti v její fyzické a morální jednotě vůči ostatním subjektům s rovným právním postavením za účelem její realizace ve společnosti, jakož i ochrany jejich zájmů, potřeb a preferencí.*⁷⁰

Na následujících řádcích proto bude věnována pozornost shrnutí výkladu souvisejícího s právem na ochranu osobnosti, a to v českém kontextu.

Jak již bylo naznačeno, pro náš právní řád je typické zakotvení tzv. generální klauzule všeobecného osobnostního práva, předmětnou klauzuli obsahuje jak občanský zákoník 1964, tak nový občanský zákoník.

⁶⁶ Čl. 1 odst. 1 GG.

⁶⁷ Čl. 2 odst. 1 GG.

⁶⁸ BRÜGGEMEIER, Gert. *Western Tort Law*. opět. cit. s. 318 včetně tam uvedených rozhodnutí.

⁶⁹ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří. opět. cit. s. 57.

⁷⁰ *Ibid.* s. 92.

Oblast úpravy	občanský zákoník 1964	nový občanský zákoník
Generální klauzule - Ochrana osobnosti	§ 11 Fyzická osoba má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy.	§ 81 (1) Chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého. (2) Ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.

Jak je vidět z výše uvedené tabulky, zůstává v novém občanském zákoníku zakotven demonstrativní výčet chráněných statků s tím, že nově bylo přímo do textu přidáno právo žít v příznivém životním prostředí. Dále je prostřednictvím poslední věty prvního odstavce § 81 nového občanského zákoníku zdůrazněn princip svobody resp. autonomie vůle.

V souvislosti s ochranou osobnosti je také vhodné upozornit na úvodní ustanovení nového občanského zákoníku týkající se základních zásad soukromého práva. Na rozdíl od občanského zákoníku 1964 je v § 1 odst. 2 nového občanského zákoníku explicitně stanoveno, že jsou zakázána ujednání porušující právo na ochranu osobnosti. Pro výklad je důležitý⁷¹ § 3 odst. 1 nového občanského zákoníku, který v sobě snoubí dvě ústřední zásady – *autonomii vůle* a zásadu *neminem laedere*: „*Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.*“

Vyzdvihnutí osobnostních práv spočívá především v tom, že v demonstrativním výčtu zásad soukromého práva figurují na prvním místě *ochrana života, zdraví, svobody, cti, důstojnosti a soukromí*,⁷² následované na druhém místě zdůrazněním

⁷¹NONNEMANN, František. Právní úprava osobnosti v novém občanském zákoníku a její vztah k ochraně osobních údajů. *Právní rozhledy*, 2012, č. 13-14, s. 505. ISSN 1210-6410.

⁷² § 3 odst. 2 písm. a) nového občanského zákoníku.

hodnot *rodiny, rodičovství a manželství*.⁷³ Aby zákonodárce nenechal nikoho na pochybách, stanoví se v § 19 přirozenoprávní původ práv spojených s osobností člověka.

Zaměříme-li se na osobu pacienta, je možné uvést, že škála jeho osobnostních práv, která může být protiprávně porušena či ohrožena, je vzhledem ke komplexnosti poskytování zdravotnických služeb velmi široká. Vzhledem k rozsahu této práce není možné jednotlivé chráněné složky a hlavně jejich obsah rozebrat dopodrobna, zmíněné tedy budou jen některé aspekty výše uvedeného.

Na prvním místě chráněných statků či hodnot stojí lidský život, zdraví a potažmo tělo fyzické osoby, jinými slovy tělesná integrita člověka a její nedotknutelnost. Nutno zdůraznit, že právo na tělesnou integritu je právem absolutním a působí *erga omnes*, tedy vůči všem právním subjektům na roveň postaveným. Ochrana podléhá zásadně jak zdraví fyzické, tak i psychické.⁷⁴

V souvislosti s ochranou tělesné integrity je možné pro ilustraci uvést případ žalobkyně, která byla omylem lékaře podrobena operačnímu diagnostickému výkonu na jinak v zásadě zdravé končetině, když poté následně nepociťovala subjektivně žádné potíže. Nejvyšší soud v popisované věci v rozsudku ze dne 13. 12. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2870/2000 uvedl: „...*bez vědomí pacienta uskutečněný a požadavky lékařské vědy neodůvodněný operační zákrok u fyzické osoby, resp. takový zákrok provedený dokonce omylem, bude mít vždy znaky neoprávněného a ve většině případů současně též i velmi závažného zásahu do práva na ochranu osobnosti takové osoby, která má nezadatelné právo na ochranu fyzické integrity, a to bez ohledu na případně skutečně nastalé zdravotní následky zásahu.*“ Platí totiž, že zásah do tělesné integrity pacienta bez právně relevantního informovaného souhlasu (pokud nejde o zákonem dovolený případ omezení práva na tělesnou integritu z důvodu veřejného zájmu)⁷⁵ vždy o neoprávněné (protiprávní) jednání.⁷⁶

Ochrana pacienta resp. jeho blízkých je však samozřejmě širší a nelze ji redukovat pouze na výše uvedené statky,⁷⁷ ve hře jsou všechny statky obsažené

⁷³ § 3 odst. 2 písm. b) nového občanského zákoníku.

⁷⁴ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. opět. cit. s. 203-208.

⁷⁵ Ibid. s. 207 a násl.

⁷⁶ Ibid. s. 225.

⁷⁷ Srov. shora citovaný rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 5. 2013, sp. zn. 30 Cdo 3223/2011.

v generální klauzuli ve vztahu k ochraně osobnosti, přičemž je zapotřebí mít na paměti, že jde pouze o výčet demonstrativní, takže lze uvažovat i o jiných právech.

Neoprávněný zásah do práva na lidskou důstojnost byl shledán např. v již shora citovaném rozsudku Nejvyššího soudu.⁷⁸ V daném případě bylo jako protiprávní vyhodnoceno ostříhání pacientky psychiatrické léčebny dohola a dále také její dlouhodobá fixace na mobilní WC. K neoprávněnému zásahu do práva garantujícímu lidskou důstojnost⁷⁹ došlo i v případě pacientky, které bylo sděleno, že je HIV pozitivní, ač se po měsíci ukázalo, že tomu tak není (došlo k záměně krevních vzorků). Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 27. 10. 2010, sp. zn. 30 Cdo 3322/2008 mj. shledal, že lze dovodit zásah do práva na důstojnost, protože u osob HIV pozitivních je u části společnosti „*paušálně (a mnohdy nedůvodně) předpokládán nevázaný a neodpovědný způsob sexuálního života, včetně porušování partnerské věrnosti, případně vůbec pokleslý způsob osobního života.*“

Dalším důležitým statkem je právo na soukromí. Ač je dle T. Doležela v § 82 nového občanského zákoníku pojímáno v užším slova smyslu,⁸⁰ velkou roli hraje pojetí širší reprezentované čl. 8 odst. 1 EÚLP zahrnující v sobě ochranu soukromého a rodinného života. J. Kratochvíl při rozboru příslušného ustanovení uvádí následující souvislosti a soudní rozhodnutí.⁸¹ Předně ESLP nepřijal definici soukromého života, když se jím myslí- „*široký pojem, který není poddajný vyčerpávající definici*“⁸² Pod uvedený pojem se řadí např. *ochrana psychické a fyzické integrity*⁸³ nebo (ii) *právo vybrat jméno dítěti*.⁸⁴ Stejně tak je chráněn život rodinný.⁸⁵ Zásadním byl rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. 1. 1998, sp. zn. 23 C 52/96, podle kterého: *Jestliže mezi fyzickými osobami existují sociální, morální, citové a kulturní vztahy vytvořené v rámci jejich soukromého a rodinného života, může porušením práva na život jedné z nich dojít k neoprávněnému zásahu do práva na soukromí druhé z těchto osob. Právo na soukromí totiž zahrnuje i právo fyzické osoby vytvořit a udržovat vztahy*

⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 5. 2013, sp. zn. 30 Cdo 3223/2011.

⁷⁹ V daném případě šlo především o určení, zda došlo ke snížení důstojnosti ve smyslu § 13 OZ 1964.

⁸⁰ MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kolektiv. Občanský zákoník. Velký komentář. sv. 1. Praha: Leges, 2013. s. 522. ISBN 978-80-87576-86-1.

⁸¹ KMEC, Jiří a kol. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xxvii, s. 867-869. ISBN 978-80-7400-365-3.867-869.

⁸² *S. a Marper proti Spojenému království*, rozsudek ESLP, 4. 12. 2008, č. 30562/04, § 66.

⁸³ *X a Y proti Nizozemsku*, rozsudek ESLP, 26. 3. 1985, č. 8978/80, § 22.

⁸⁴ *Guillot proti Francii*, rozsudek ESLP, 24. 10. 1996, č. 22500/93, § 22.

⁸⁵ KMEC, Jiří a kol. opět. cit. s. 872 a násl.

s jinými lidskými bytostmi, zejména v citové oblasti, aby tak fyzická osoba mohla rozvíjet a naplňovat vlastní osobnost. Protiprávní narušení těchto vztahů ze strany jiného představuje neoprávněný zásah do práva na soukromý a rodinný život fyzické osoby.⁸⁶ K tomu lze snad jen souhlasně doplnit, že uvedené názory plně korespondují s celospolečenskými názory, podle kterých je hodnota rodiny tou nejpřednější hodnotou vůbec.⁸⁷

Pokud jde o problematiku subjektů všeobecného osobnostního práva, všimněme si závěrem v souvislosti s rekonstrukcí soukromého práva změny týkající se postmortální ochrany osobnosti a dále modifikace ve vztahu k přechodu nároků na náhradu nemajetkové újmy na dědice.

Oblast úpravy	občanský zákoník 1964	nový občanský zákoník
Postmortální ochrana osobnosti	§ 15 Po smrti fyzické osoby přísluší uplatňovat právo na ochranu její osobnosti manželu nebo partnerovi i a dětem, a není-li jich, jejím rodičům..	§ 82 (2) Po smrti člověka se může ochrany jeho osobnosti domáhat kterákoli z osob jemu blízkých.

Z tabulky si lze všimnout významné změny, a to hned ve dvou ohledech. Jednak dochází k rozšíření okruhu osob, které jsou podle nového občanského zákoníku legitimovány domáhat se ochrany osobnostních práv zemřelého, za další mizí rozdělení legitimovaných osob do dvou za sebou jdoucích kategorií, jak stanovil občanský zákoník 1964. Vůči rozšíření okruhu osob jak je naznačeno se objevily i rezervované postoje,⁸⁸ nicméně méně restriktivní postoj nové právní úpravy je možné hodnotit kladně, jelikož se rozšiřuje možnost právní ochrany, což lze jistě považovat za spravedlnosti bližší řešení.

Další změnou je, že s ohledem na § 1475 odst. 2⁸⁹ nového občanského zákoníku *uplatněná* subjektivní práva nezanikají a přecházejí na dědice.⁹⁰ Ostatně pro obdobné

⁸⁶ Obdobně pak např. nález Ústavního soudu ze dne 1. 3. 2000, sp. zn. II. ÚS 517/99, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1678/2004.

⁸⁷ HÖHNE, Sylva, KUCHAROVÁ, Věra, SVOBODOVÁ, Kamila, ŠTASTNÁ, Anna, ŽÁČKOVÁ Lucie. *Rodina a zaměstnání s ohledem na rodinný cyklus*. 1. Vydání. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., 2010. s. 98. ISBN 978-80-7416-059-2.

⁸⁸ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. opět. cit. s. 86-87.

⁸⁹ *Pozůstalost tvoří celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci.* (podtržení doplněno).

řešení se vyslovil i J. Švestka.⁹¹ K diskuzi zde zbývá, zda by uvedené nároky neměly přecházet bez dalšího, nicméně i tak se jedná o posun směrem k příznivějšímu postavení poškozených.

1.4 Dílčí shrnutí a závěry

V této kapitole bylo ukázáno, že medicínsko-právní spory s sebou nesou celou řadu specifík. Jsou jimi mj. otázky vztahu lékař – pacient, postup *lege artis* při poskytování zdravotních služeb, institut informovaného souhlasu, role znalců, otázky důkazního břemene a příčinné souvislosti atd.

Důležitým poznatkem je, že otázka ochrany práv pacienta má nepopíratelně svůj lidskoprávní rozměr, prameny práva jsou tvořeny nejdůležitějšími dokumenty na poli základních lidských práv, přičemž v potaz je nutné brát např. i rozhodnutí ESLP.

Svou nepopíratelnou roli hrají normy obsažené v občanském kodexu. Komplexnost ochrany osobnosti je zajištěna zakotvením všeobecného osobnostního práva, jejichž demonstrativní výčet je obsažen v 81 nového občanského zákoníku.

⁹⁰ ONDŘEJOVÁ, Eva. Občanskoprávní ochrana osobnosti po její smrti – srovnání platné právní úpravy a úpravy v novém občanském zákoníku. *Epravo.cz*. [online]. 12.12.2013 [cit.2013-12-12]. Dostupný z WWW:

<<http://www.epravo.cz/top/clanky/obcanskopravni-ochrana-osobnosti-po-jeji-smrti-srovnani-platne-pravni-upravy-a-upravy-v-novem-obcanskem-zakoniku-93147.html>>.

⁹¹ *Připravovaná úprava nového občanského zákoníku by proto měla i právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích po zemřelé osobě přiznat osobám podle § 15, resp. jejich rozšířenému výčtu.* in ŠVESTKA, Jiří aj. *Občanský zákoník I. §1-459. Komentář*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 202-203. ISBN 978-80-7400-066-9.

2. Relutární satisfakce v rámci práva na ochranu osobnosti podle občanského zákoníku 1964

V této kapitole je podroben zkoumání přímo institut náhrady nemajetkové újmy v penězích, konkrétně právní úprava občanského zákoníku 1964. Uvedený institut je jedním z prostředků ochrany v případě, když dojde k neoprávněnému zásahu do práva na ochranu osobnosti.⁹² Konkrétně jde o nárok na přiměřené zadostiučinění, tedy o žalobu satisfakční. Pozornost je věnována hmotněprávním předpokladům jejího uplatnění, funkci a v neposlední řadě problematice určování výše přiměřeného zadostiučinění.

2.1 Hmotněprávní podmínky uplatnění

Obecně pro aplikaci § 13 občanského zákoníku 1964 musely být splněny následující podmínky: (i) existence zásahu, který je objektivně způsobilý vyvolat nemajetkovou újmu, spočívající buď v porušení či jen ohrožení osobnosti člověka v jeho fyzické a morální integritě, (ii) neoprávněnost (protiprávnost) zásahu a (iii) existence příčinné souvislosti mezi (i) a (ii).^{93 94}

Pokud jde o zásah samotný, je vhodné zdůraznit dva důležité aspekty. Sankce nastupuje již v okamžiku, kdy došlo k ohrožení osobnosti fyzické osoby v její fyzické či duševní (morální) integritě bez nutnosti jejího porušení. Roli nehraje subjektivní vnímání zásahu, nýbrž uplatní se hledisko objektivní.

Další nutnou podmínkou je neoprávněnost (protiprávnost) zásahu. V medicínsko-právních sporech půjde nejčastěji, avšak ne výlučně, o případy, kdy bylo postupováno *non lege artis* nebo došlo k porušení práva s ohledem na informovaný souhlas pacienta.

⁹² Jak bylo již vysvětleno, osobnost člověka byla chráněna před neoprávněnými zásahy i prostřednictvím občanskoprávních sankcí zakotvených v § 13 odst. 2, 3 občanského zákoníku 1964.

⁹³ KNAP, Karel, ŠVESTKA, Jiří. opěť. cit. s. 150.

⁹⁴ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 154/2007: „Ke vzniku občanskoprávních sankcí za nemajetkovou újmu způsobenou zásahem do osobnosti fyzické osoby (předpokládaných ustanovením § 13 ObčZ) musí být jako předpoklad odpovědnosti splněna podmínka existence zásahu objektivně způsobilého vyvolat nemajetkovou újmu spočívající buď v porušení nebo jen ohrožení osobnosti fyzické osoby v její fyzické a morální integritě, tento zásah musí být neoprávněný (protiprávní) a musí zde být příčinná souvislost mezi tímto zásahem a neoprávněností (protiprávností) takového zásahu“.

Ve věci příčinné souvislosti lze odkázat na výklad obsažený v podkapitole 1.1 této práce.

Aby mohlo být soudem přiznáno zadostiučinění v penězích, musely být podle občanského zákoníku 1964 splněny následující podmínky: (i) *morální zadostiučinění se muselo jevit býti nepostačujícím* a (ii) *došlo ke snížení důstojnosti fyzické osoby či její vážnosti ve značné míře*. Vycházelo se tedy z toho, že primární roli hraje zadostiučinění morální, o peněžitém zadostiučinění šlo uvažovat až podpůrně a za splnění dalších podmínek. O úpravě v novém občanském zákoníku je pojednáno dále v samostatné kapitole.

2.2 Účel relutární satisfakce

Ještě než bude věnována pozornost výši relutární satisfakce, je nutné rozebrat funkci uvedeného institutu, protože právě ta je jedním z faktorů ovlivňujícím soudní rozhodování a její vyčíslení.

K. Knap s J. Švestkou uvádí, že „...*peněžité zadostiučinění má...v systému občanskoprávních prostředků určených k ochraně osobnosti fyzické osoby pro svou satisfakční funkci své nezastupitelné místo.*“⁹⁵ Z jazykového hlediska je zřejmé a netřeba dále vysvětlovat, co se satisfakční funkcí rozumí.⁹⁶

Výše již bylo uvedeno, že institut peněžitého zadostiučinění je možné chápat jako občanskoprávní sankci. M. Ryška v této souvislosti upozorňuje, že s ohledem na rozhodovací činnost ústavního soudu a i názory právní teorie se stává aktuální otázkou preventivně-sankční funkce peněžitého zadostiučinění.⁹⁷

Tak třeba podle již několikrát zmiňovaných K. Knapa s J. Švestkou platí, že soudem přiznaná peněžní částka reprezentující finanční zadostiučinění má sice v první řadě funkci satisfakční, to ale nevylučuje za určitých okolností přiznat fyzické osobě „*i vysokou peněžitou částku citelně postihující rušitele.*“⁹⁸

P. Hajn v souvislosti s peněžitým zadostiučiněním také hovoří o civilněprávní sankci, přičemž ta má být podle něj patřičně důrazná a přiměřená s ohledem na

⁹⁵ KNAP, Karel, ŠVESTKA, Jiří. opět. cit. s. 183 – zvýraznění odebráno.

⁹⁶ Dle slovníku spisovné češtiny odčinění, omluva.

⁹⁷ RYŠKA, Michal. Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti. *Právní rozhledy*. 2009, č. 9, s. 305-308. ISSN 1210-6410.

⁹⁸ KNAP, Karel, ŠVESTKA, Jiří. opět. cit. s. 191.

generální a individuální prevenci.⁹⁹ P. Hajn dále přidává, že „...mezi *satisfakčním a sankčním působením přiměřeného zadostiučinění v penězích existuje...vztah komplementarity (navzájem se doplňují, posilují) i vztah konkurence.*“¹⁰⁰

Ostatně i komentářová literatura zmiňuje, že forma a výše zadostiučinění plní nejen roli nápravnou, ale i individuálně odrazující a vůbec všeobecně preventivní,¹⁰¹ přičemž hovoří s ohledem na soudní praxi o peněžité sankci.¹⁰²

A. Doležal s H. Kameníkovou na druhou stranu upozorňují na fakt, že prevence může být vnímána problematicky s ohledem na objektivní princip náhrady nemajetkové újmy,¹⁰³ nicméně i tak uzavírají, že sankce v podobě peněžitého zadostiučinění „*může v konečném důsledku působit na opatrnost při jednání a případnějším zvažování jednání.*“¹⁰⁴

Právě zmíněná preventivně-sankční funkce peněžitého zadostiučinění rezonuje čím dál více i v judikатурní praxi. Ústavní soud již v usnesení ze dne 28. 5. 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01 mj. uvedl: „...nelze pominout ani preventivní působení občanskoprávní ochrany a psychologické hledisko působení na původce neoprávněného zásahu plynoucí z možnosti přiznat za splnění zákonných podmínek i náhradu způsobené nemajetkové újmy v penězích.“

O preventivně-sankční funkci peněžitého zadostiučinění hovoří Ústavní soud také v nálezu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09, kdy nezohlednění uvedené funkce při rozhodování o výši peněžitého zadostiučinění vyústilo v porušení základního práva stěžovatele.¹⁰⁵

⁹⁹ HAJN, Petr. K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti. *Bulletin advokacie*. 2003, č. 4, s. 7-12. ISSN 1210-6348.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4. 2008*. Praha: Linde, 2008, 2 sv. s. 157. ISBN 978-80-7201-687-7.

¹⁰² ŠVESTKA, Jiří aj. opět. cit. s. 199.

¹⁰³ DOLEŽAL, Adam, KAMENÍKOVÁ, Hana. Finanční satisfakce v případě zásahu do osobnostního práva na fyzickou integritu (Část první). *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2012, roč. 2, č. 1. s. , ISSN 1804-8137.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Ústavní soud mj. v odst. 36 větě první citovaného rozhodnutí uvedl: „V tomto pojetí, zohledňujícím význam intenzity a míry zavinění při stanovení výše reálné náhrady, je zásah do práva na ochranu osobnosti civilním deliktem a přiměřené zadostiučinění jednou z civilněprávních sankcí, která má odrazovat rušitele chráněných osobnostních statků a jeho možné následovníky od protiprávního jednání, a být tak nástrojem speciální i generální prevence, což vyžaduje, aby se jednalo o sankci patřičně důraznou a dostačující (přiměřenou) i z tohoto hlediska.“

Obdobně např. Nejvyšší soud v rozhodnutí ze dne 7. 10. 2009, sp. zn. 30 Cdo 4431/2007 uvedl: „*Relutární zadostiučinění plní především satisfakční funkci, i když úlohu preventivního významu zákonu odpovídajícího a spravedlivého zadostiučinění nelze vylučovat.*“¹⁰⁶

Závěrem lze shrnout, že v současné době Nejvyšší soud preventivně-sankční funkci peněžitého zadostiučinění minimálně nevylučuje, což lze dokumentovat například i rozhodnutím ze dne 27. 9. 2012, sp. zn. 30 Cdo 4842/2010,¹⁰⁷ i když stále platí, že nelze paušalizovat, jinými slovy, každý případ je zapotřebí posuzovat individuálně.¹⁰⁸

2.3 Výše peněžitého zadostiučinění

Určení výše peněžitého zadostiučinění lze zajisté považovat za obtížné hned z několika důvodů. Jak plyne ze zákonné dikce, určuje její výši soud, přičemž přihlíží k závažnosti újmy a k okolnostem, za nichž k porušení práva na ochranu osobnosti došlo.¹⁰⁹ Soud nemá stanoven žádný pevný tabulkový interval, ve kterém se musí při své úvaze pohybovat,¹¹⁰ je proto nutné čerpat poznatky z judikaturní praxe.

Snad jen na okraj lze zmínit stále platný názor Švestkův, že v porovnání se zahraniční praxí se české soudy v průměru stále drží při určování výše peněžitého zadostiučinění v průměru na nižší úrovni.¹¹¹

Jak tedy soudy postupují, respektive jaké faktory zohledňují při stanovování výše peněžité satisfakce?

V první řadě je zapotřebí hledět na požadavek proporcionality, jak plyne z nálezu Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03: „*Moderním ústavním nepsaným pravidlem, které podle dnes již konstantní judikatury Ústavní soud rovněž aplikuje, je princip proporcionality, který náleží mezi obecné zásady právní, jež*

¹⁰⁶ Naprosto stejně např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2010, sp. zn. 30 Cdo 1096/2009, dále rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2010, sp. zn. 30 Cdo 3322/2008 atd.

¹⁰⁷ Nejvyšší soud uvedl, že rozhodnutí prvostupňového soudu je nepřezkoumatelné, jestliže není konkrétně vyloženo, proč není důvod zvažovat preventivní funkci zadostiučinění a tato funkce se poté nepromítla do výše zadostiučinění.

¹⁰⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2012, sp. zn. 30 Cdo 1231/2011.

¹⁰⁹ § 13 odst. 3 OZ ve spojení s příslušnými ustanoveními OSŘ.

¹¹⁰ Snad jen kromě výše částky, kterou žalobce žádá, nelze totiž přisoudit více.

¹¹¹ ŠVESTKA, Jiří aj. opět. cit. s 199-200.

*sice nejsou v právních předpisech výslovně obsaženy, avšak v evropské právní kultuře se bezesbytku uplatňují...*¹¹²

Z předchozí podkapitoly již vyplynulo, že jedním z hledisek hodných zřetele je preventivní či odrazující funkce peněžité satisfakce. Ústavní soud ve shora citovaném nálezu¹¹³ uvedl, že do výše peněžitého zadostiučinění se musí promítnout subjektivní prvek zavinění.

V souvislosti se stanovením výše peněžitého zadostiučinění poukazuje M. Ryška¹¹⁴ na použitelnost závěrů rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2206/2006: *„Soud při úvaze o přiměřenosti navrhované morální satisfakce musí především vyjít jak z celkové povahy, tak i z jednotlivých okolností konkrétního případu (musí přihlédnout např. k intenzitě, povaze a způsobu neoprávněného zásahu, k charakteru a rozsahu zasažené hodnoty osobnosti, k trvání i šíři ohlasu vzniklé nemajetkové újmy pro postavení a uplatnění postižené fyzické osoby ve společnosti apod.)...“*. M. Ryška uvedený závěr komentuje následovně: *„To v zásadě koresponduje kritériím zdůrazňovaným v rámci principu proporcionality Ústavním soudem, dle kterých je návazně analogicky v oblasti ochrany osobnosti třeba hodnotit závažnost vzniklé újmy, možnost její eliminace a míru zavinění původce neoprávněného zásahu.“*¹¹⁵

K určení výše peněžitého zadostiučinění se vyjádřil Nejvyšší soud také ve svém rozhodnutí ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2625/2007, když konstatoval, že základem úvahy soudu při stanovování výše peněžitého zadostiučinění je zjištění skutečností umožňující kvantitativní posouzení základních souvislostí posuzovaného případu. V konkrétním případě je zapotřebí přihlédnout i k podílu žalobce na průběhu dotčeného incidentu.

¹¹² Ústavní soud dále zmiňuje v daném případě týkajícím se ztížení společenského uplatnění následující kritéria, k nimž by se mělo přihlížet: (i) závažnosti způsobené škody na zdraví, tzn. zda byly zasaženy (poškozeny) životně důležité orgány, (ii) možnosti vyléčení či eliminace způsobené škody, tzn. zda v důsledku poškození je poškozená omezena ve svém způsobu života a jestli je nucena k pravidelným kontrolám u lékařů, dalším operativním zákrokům či se v důsledku poškození zdraví stala alespoň do určité míry závislá na přístrojovém vybavení, (iii) k míře zavinění (nedbalosti) operatéra, tedy nakolik došlo k odchýlení od standardního (řádného) postupu při operaci.

¹¹³ Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09, bod 103 rozhodnutí.

¹¹⁴ RYŠKA, Michal. (2009) opět. cit.

¹¹⁵ Ibid.

2.3.1 Okolnosti mající vliv na výši satisfakce

Život je sám o sobě velice pestrý, proto i soud musí v každém jednotlivém případě vážit okolnosti, které se promítnou do výše peněžitého zadostiučinění. Níže uvedený výčet jistě není úplný, lze však na něm orientačně pomocí příkladů demonstrovat, jak obecné soudy postupují.

Tak například Krajský soud v Brně v rozsudku ze dne 16. 12. 2011, sp. zn. 24 C 123/2011 řešil případ usmrcení osmileté dcery žalobců v důsledku dopravní nehody. Soud vzal v potaz následující okolnosti, které svědčily o mimořádnosti zásahu do práv žalobců a odůvodnily navýšení relativní satisfakce: (i) *nízký věk usmrceného dítěte*, (ii) jednalo se o *ztrátu jediného dítěte žalobců (respektive ztrátu jediného žalobkyně vůbec)*, (iii) *usmrcení dítěte byl jeden z žalobců přímým svědkem* a v neposlední řadě (iv) byla zohledněna skutečnost, že *v důsledku úmrtí dcery došlo k rozvratu manželství*.

Případ zaviněné smrti jednoho ze dvou novorozenců v důsledku nozokomiální infekce řešil Krajský soud v Hradci Králové. V rozsudku ze dne 11. 2. 2011, sp. zn. 16 C 115/2010 také zohlednil počet dětí žalobců.¹¹⁶ Soud vzal dále v potaz formu zavinění žalované nemocnice a zohlednil utrpení žalobců spočívající v žití s vědomím, že se dítě nedožije dospělosti.

Rozvrat manželství zmiňuje ve svém rozsudku ze dne 1. 6. 2012, sp. zn. 11 C 35/2007 i Krajský soud v Českých Budějovicích. V tomto případě došlo v důsledku pochybení nemocnice k pozdnímu diagnostikování zhoubného kostního nádoru žalobce, prodlení činilo dva roky.¹¹⁷ Na základě posléze provedeného vyšetření došlo k amputaci nohy žalobce. Následně se u žalobce opakoval výskyt metastáz. Proto se u žalobce začaly projevovat psychické problémy spočívající v úzkostných stavech, obavách a strachu o život. Jako závažný důvod pro zvýšení peněžního zadostiučinění tedy vzal soud v potaz (i) *psychické útrapy žalobce spočívající ve vědomí nízké šance na přežití umocňované opakovaně se objevujícími metastázemi*.¹¹⁸ Dopady rozvratu manželství se podle soudu žalobci podařilo eliminovat vlastními silami, když navázal vztah nový.

¹¹⁶ Soud konkrétně přihlédl k tomu, že žalobci měli sedmiletou zdravou dceru.

¹¹⁷ K vyšetření došlo až v roce 2005, když první zlomeninu nohy, při které vzhledem k její povaze mělo být provedeno příslušné vyšetření, utrpěl žalobce v roce 2003.

¹¹⁸ Dotyčný žalobce byl navíc zvěrolékař a jako takový si byl výhledu prognózy svého bytí velmi dobře vědom.

V doposud nepravomocném rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočce v Liberci ze dne 16. 1. 2013, sp. zn. 36 C 15/2008¹¹⁹ zase soud v případě odstranění vaječníků bez souhlasu žalobkyně zohlednil (i) *nenávratnost neoprávněného zásahu* a, po intervenci Nejvyššího soudu,¹²⁰ *generálně preventivní funkci peněžité náhrady*.¹²¹ Ve prospěch žalované nemocnice soud zohlednil snahu o pomoc žalobkyni.

Mimořádnost vzniklé újmy může spočívat i ve způsobu usmrcení člověka. V rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 29. 8. 2008, sp. zn. 24 C 7/2007 řešil soud případ usmrcení dítěte v důsledku rozsáhlých popálenin vzniklých kvůli dysfunkčnosti vyhřívací podložky v inkubátoru, na které bylo dítě umístěno po porodu. Mimořádnost vzniklé újmy podle soudu spočívala: (i) *ve způsobu mimořádně traumatizujícího usmrcení dcery žalobců – rodičů v důsledku rozsáhlých popálenin*, (ii) *v bezmocném přihlížení umírání vlastního dítěte, a to poměrně dlouhou dobu*¹²² a (iii) *v usmrcení velmi malého dítěte*.¹²³ Soud při určení výše zohlednil i fakt, že žalovaná je *velkou fakultní nemocnicí s dostatečným zázemím*.¹²⁴ Na druhé straně bylo přihlédnuto k tomu, že dítě nebylo usmrceno úmyslně, nýbrž naopak ve snaze pomoci, dítě nebylo jediným potomkem žalobců, zdravotní stav dítěte byl již tak velmi závažný a žalobcům byla poskytnuta i morální satisfakce.

Relativně mediálně známou kauzou byla kauza „výměny novorozenců“ – viz rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 31. 5. 2011, sp. zn. 24 C 36/2008. V tomto případě došlo v důsledku *série hrubých nedbalostních pochybení*¹²⁵ k záměně novorozených holčiček dvou párů, přičemž k odloučení každého z dětí od svých rodičů trvalo zhruba rok. Krajský soud v Brně přihlédl při určování výše peněžitého zadostiučinění jednak k *množství hrubých nedbalostních pochybení*, a dále dospěl ke konstatování velké závažnosti nemajetkové újmy na základě následujících skutečností: (i) *odloučení dětí od rodičů po dobu jednoho roku*, (ii) *rozdělení rodin v zásadním období pro navázání vztahů rodič-dítě*, (iii) *zásahy do partnerského života některých žalobců včetně traumat, se kterým budou muset žalobci žít bez nadsázky celý život* a (iv)

¹¹⁹ Jeden z případů nezákoně sterilizace – sterilizace provedené bez informovaného souhlasu.

¹²⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2012, sp. zn. 30 Cdo 4842/2010.

¹²¹ Již přisouzenou částku 150 000,- Kč soud z důvodu preventivně-sankční navýšil o dalších 150 000,- Kč.

¹²² Jednalo se o zhruba čtrnáct dnů.

¹²³ Dítě bylo ve věku tří měsíců.

¹²⁴ Viz odstavec 34) rozsudku – přičemž tento fakt byl konstatován s tím, že výše přiznaných částek tak nebude pro žalovanou likvidační.

¹²⁵ Viz odstavec 7) rozsudku.

reálná rizika pro budoucí osobnostní vývoj dětí v důsledku ztráty osob, které o ně pečovaly hned po narození.

Na tomto místě je vhodné zdůraznit jednu okolnost, která při posuzování výše peněžité satisfakce určující být nemá. Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 27. 9. 2011, sp. zn. 30 Cdo 4380/2009 totiž uvedl, že „vzhledem k tomu, že pro určení výše požadované relutární náhrady jsou rozhodná výlučně hlediska vyplývající z ustanovení § 13 odst. 3 obč. zák., která se upínají ke konkrétním jedinečným okolnostem posuzovaného případu, není opodstatněné porovnávat (jak to ve svém dovolání jinak činí dovolatelka) výši relutární satisfakce přisuzované soudy v jiných sporech.“¹²⁶ V jiném svém rozhodnutí,¹²⁷ ve stejné souvislosti, Nejvyšší soud odkázal na stanovisko ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, podle kterého „při určování výše přiměřeného zadostiučinění nelze vycházet z toho, že přiznaná peněžní náhrada musí být nižší než částka, která je ve smyslu § 444 odst. 3 obč. zák. stanovena jako jednorázové odškodnění pozůstalým za smrt osoby blízké.“ S ohledem na nový občanský zákoník aplikovatelnost závěrů o srovnávání přisuzovaných částek ustupuje poněkud do pozadí, nicméně i do budoucna je zapotřebí vždy vážit, jaká komparace relevantní je, a jaká naopak vhodná není.

2.3.2 Přiznávané částky

Pro ilustraci hladiny, v jaké se pohybuje peněžité zadostiučinění v medicínsko-právních sporech a ochraně osobnosti je níže připojena tabulka. V ní lze nalézt i případy popisované v předchozí podkapitole této práce, některé další však přímo s medicínsko-právními spory nesouvisí.

Krajský soud (Vrchní soud)	Sp. zn.	Částka dle § 13 odst. 2, 3 (náhrada škody) vše v Kč
České Budějovice (Praha)	11 C 17/2004 (1 Co 29/2005)	1 000 tis. poškozený (Cca 15 000 tis. poškozený)
České Budějovice (Praha)	11 C 35/2007 (1 Co 195/2012)	400 tis. poškozený
Brno	24 C 15/2005	1 000 tis. pozůstalá manželka 500 tis. pozůstalý syn

¹²⁶ Jedná se o souvislost s § 444 odst. 3 občanského zákoníku 1964.

¹²⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2428/2010.

Brno	24 C 42/2008	150 tis. pozůstalá matka 150 tis. pozůstalý otec (celkem 650 tis.)
Brno	24 C 123/2011	1500 tis. matka 1500 tis. otec
Brno	24 C 7/2007	400 tis. matka 400 tis. otec (celkem 655 tis.)
Brno	24 C 36/2008	350 tis. matka 700 tis. otec 150 tis. dítě 1000 tis. matka 800 tis. otec 300 tis. dítě
Hradec Králové	16 C 115/2010	1500 tis. matka 1500 tis. otec
Praha	36 C 149/2004	600 tis. pozůstalá manželka a matka
Praha	36 C 82/2004 (1 Co 348/2005)	100 tis. matka 50 tis. otec
Městský soud v Praze (MS Praha)	31 C 167/2010	160 tis. matka 60 tis. otec
MS Praha (Praha)	31 C 71/2010 (1 Co 395/2010)	800 tis. matka 700 tis. otec (481 tis. oba rodiče celkem) 400 tis. oba prarodiče celkem
Ústí nad Labem - Liberec	36 C 15/2008	300 tis. poškozená

Uvedená tabulka není samozřejmě reprezentativní, lze z ní však vyčíst, že částky se často pohybují v řádech set tisíc korun českých.

Při bližším prostudování judikatury jednotlivých soudních instancí lze také dojít k závěru, že nejvíce konzervativním soudem ve vztahu k výši peněžitého zadostiučinění je soud odvolací – tedy toho času oba vrchní soudy, nicméně zde by byla zapotřebí hlubší analýza.

2.4. Nemajetková újma a náhrada škody na zdraví

Pojednává-li tato práce o náhradě nemajetkové újmy v penězích, je zapotřebí zmínit, že ochrana statků, jako jsou mimo jiné život a zdraví, nebyla podle občanského zákoníku 1964 vyčerpána zakotvením všeobecného osobnostního práva a sankcemi dle

jeho § 13. S nemajetkovou újmou se totiž setkáváme i v rámci práva na náhradu škody, konkrétně v případech škody na zdraví.

Pokud jde o pojem škody, občanský zákoník 1964 ho nevymezoval, role byla ponechána občanskoprávní teorii a praxi. Škodou se tak rozumí každá majetková (materiální – hmotná) újma (ztráta), kterou lze objektivně vyjádřit (vyčíslit) obecným ekvivalentem (tj. penězi).¹²⁸ Mluvíme-li proto o škodě podle předchozí právní úpravy, mluvíme o újmě majetkové. Tradičně se jedná o škodu skutečnou a ušlý zisk.¹²⁹

Judikatura konstantně rozumí skutečnou škodou újmu spočívající ve zmenšení majetkového stavu poškozeného a reprezentující majetkové hodnoty, které by bylo nutno vynaložit, aby došlo k uvedení věci do původního stavu.¹³⁰ Ušlým ziskem je to, co poškozenému ušlo, tedy majetková újma spočívající v tom, že nedošlo k očekávatelnému rozmnožení (zvětšení) majetku poškozeného.¹³¹

V souvislosti s poskytováním zdravotních služeb se nejčastěji setkáme se škodou na zdraví.¹³² Náhrada majetkové újmy spočívá v poskytnutí *náhrady ztráty na výdělků*,¹³³ *náhrady ztráty na důchodu* a *náhrady účelně vynaložených nákladů na léčení*. V případě smrti poškozeného se odškodňují *náklady na pohřeb* a *náklady na výživu pozůstalých*.

Jak plyne z předchozích řádků, nemajetková újma nebyla podle občanského zákoníku 1964 zahrnována pod pojem škody. Přesto se nemajetková újma ve zvláštních případech stanovených zákonem odškodňovala, v kontextu této práce je relevantní poskytování náhrady nemajetkové újmy v rámci úpravy škody na zdraví, resp. smrti osoby blízké podle § 444 občanského zákoníku 1964. Konkrétně se jedná o *bolestné, náhradu za ztížení společenského uplatnění a jednorázové odškodnění za smrt osoby blízké*. Jak bude uvedeno v předposlední kapitole této práce, s nástupem nového občanského zákoníku doznává úprava škody na zdraví, jak ji známe dnes, celé řady změn. I přesto je však účelné popsat ve stručnosti stav předchozí.

¹²⁸ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan. a kol. opět. cit. s. 398-399.

¹²⁹ § 442 občanského zákoníku 1964.

¹³⁰ R III/67 (tr., s. 51) citované in ELIÁŠ, Karel. opět. cit. s. 971.

¹³¹ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan. a kol. opět. cit. s. 400.

¹³² § 444 - § 449 občanského zákoníku 1964.

¹³³ Po dobu pracovní neschopnosti, po skončení pracovní neschopnosti a při invaliditě.

Nemajetková újma je v rámci úpravy škody na zdraví ve zdejší občanském právu nahrazována v obdobné podobě již více jak dvě stě let.¹³⁴ Podle ABGB se odškodňovalo *bolestné*¹³⁵ a přihlíželo se k zohyždění, zvláště pokud šlo o osobu ženského pohlaví.¹³⁶ Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník upravoval náhradu *přiměřeného bolestného a odškodnění za zohyždění, které překáží životnímu uplatnění poškozeného*.¹³⁷ Občanský zákoník 1964 obsahoval po celou dobu své existence shodnou úpravu bolestného a ztížení společenského. A to včetně techniky zákonného zmocňovacího ustanovení¹³⁸ a prováděcího předpisu. S ohledem na vymezený rozsah této práce lze odkázat v této souvislosti na článek P. Vojtka¹³⁹ týkající se mj. zhodnocení judikaturního vývoje stran určování předmětných náhrad.

Prostřednictvím *bolestného* se odškodňují útrapy (bolest) způsobené škodou na zdraví, ale i jejím léčením a odstraňováním jejích následků, přičemž se odškodňují jak útrapy tělesné, tak duševní.¹⁴⁰

Ztížením společenského uplatnění se odškodňují takové následky škody na zdraví, které jsou trvalého rázu a zároveň mají nepříznivý vliv na uplatnění dotyčné poškozené osoby v životě.¹⁴¹

Institut *jednorázového odškodnění za smrt osoby blízké* byl do českého právního řádu zařazen s účinností od 1. 5. 2004 v podobě § 444 odst. 3 občanského zákoníku 1964. Za škodu usmrcením náleželo podle něj pozůstalým jednorázové odškodnění: (i) manželovi nebo manželce 240 000 Kč, (ii) každému dítěti 240 000 Kč, (iii) každému rodiči 240 000 Kč, (iii) každému rodiči při ztrátě dosud nenarozeného počatého dítěte 85 000 Kč, (iv) každému sourozenci zesnulého 175 000 Kč a konečně (vi) každé další blízké osobě žijící ve společné domácnosti s usmrceným v době vzniku události, která byla příčinou škody na zdraví s následkem jeho smrti, 240 000 Kč.

S ohledem na právní úpravu obsaženou v novém občanském zákoníku stojí za povšimnutí hned několik následujících bodů: (i) úprava stanoví pevně výši náhrady škody a navíc nebere v potaz plynutí času (například otázka valorizace předmětných

¹³⁴ ELIÁŠ, Karel. opět. cit. s. 991.

¹³⁵ § 1325 ABGB.

¹³⁶ § 1326 ABGB.

¹³⁷ § 355 zákona č. 141/1950 Sb., občanského zákoníku.

¹³⁸ § 442 odst. 2 občanského zákoníku 1964.

¹³⁹ VOJTEK, Petr. Dvě otázky medicínského práva, pro něž bude nový občanský zákoník přelomový. *Soudní rozhledy*. 2013. č. 4, s. 122-128. ISSN 1211-4405.

¹⁴⁰ § 2 odst. 1 vyhlášky č. 440/2001 Sb.

¹⁴¹ § 3 odst. 1 vyhlášky č. 440/2001 Sb.

částek o míru inflace), (ii) je pevně dán výčet osob, kterým náhrada náleží, (iii) nárok na náhradu v uvedené výši náleží vyjmenovaným osobám bez dalšího, jejich faktické vztahy s poškozeným nehrají žádnou roli, (iv) výčet oprávněných osob je konečný, jedná se o taxativní výčet a (v) nejasnosti tvořil vztah předmětného ustanovení k § 13 odst. 2, 3 občanského zákoníku 1964.

K přijatému legislativnímu řešení náhrady nemajetkové újmy v případě smrti blízké osoby se vyjádřil Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04 následovně: „*Tato úprava neumožňuje svoji jednoznačností žádný prostor pro odlišný výklad. Je však natolik paušální, že ji nelze považovat za vyčerpávající řešení daného problému. Proto nevylučuje, pokud jednorázové odškodnění není dostatečnou satisfakcí za vzniklou újmu na osobnostních právech, aby se dotčené osoby domáhaly další satisfakce podle ustanovení na ochranu osobnosti.*“

Ohledně problematiky vztahu náhrady škody na zdraví a ochrany osobnosti lze beze zbytku odkázat na závěry článku soudce M. Ryšky:¹⁴² „*Duplicitní uplatnění nároků na náhradu újmy na zdraví z titulu náhrady škody i ochrany osobnosti není dle mého názoru možné. Možnost uplatnění nároků speciálních (náhrada škody na zdraví) před okresním soudem vylučuje úspěšné uplatnění nároků obecného charakteru (ochrana nedotknutelnosti lidské osobnosti v její fyzické a morální integritě) z téhož skutku před soudem krajským v řízení na ochranu osobnosti. Podání žaloby na ochranu osobnosti lze ohledně náhrad za nemateriální újmu připustit pouze v případech nespádajících pod speciální režim náhrady škody, resp. tam, kde je tento režim zcela paušální a neumožňuje individuální posouzení případu.*“¹⁴³

Došlo tak k situaci, kdy většinou právě blízcí příbuzní byli za určitých okolností nuceni vést rovnou dva spory, aby se domohli svých práv – jeden z titulu § 444 odst. 3 občanského zákoníku 1964 a dále podle § 13 odst. 2, 3 – šlo o jakýsi dualismus uplatňování práv, způsobený i tím, že částky podle ustanovení o náhradě škody byly paušální. Horní hranice byla navíc posazena poněkud nízko a nepřihlíželo se např. ani k hladině inflace od doby jejího stanovení.

¹⁴² RYŠKA, Michal. Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti. *Právní rozhledy*. 2009. č. 16, s. 591-593. ISSN 1210-6410.

¹⁴³ Uvedené závěry o možnosti dvojího uplatnění příslušných nároků z důvodu paušálního režimu úpravy § 444 odst. 3 OZ 1964 byl aprobován i judikaturou Nejvyššího soudu, srov. např. jeho usnesení ze dne 31. 5. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2428/2010.

Závěrem lze upozornit na rozsudek SDEU ze dne 24. 11. 2013, *Katarína Haasová proti Rastislavu Petříkovi, Blance Holingové*, C-22/12. V daném případě šlo o otázku, zda nároky na náhradu nemajetkové újmy v penězích plynoucí z § 11 a §13 odst. 2, 3 OZ 1964 mají být kryty (oproti dosavadní praxi) pojištěním občanskoprávní odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorového vozidla. Odpověď druhého senátu SDEU byla taková, že cílem relevantních unijních předpisů je posílit postavení obětí,¹⁴⁴ pojem újmy je zapotřebí vnímat extenzivně,¹⁴⁵ a proto nároky plynoucí z § 11 a 13 OZ 1964 musí být kryty předmětným povinným pojištěním.¹⁴⁶

2.5 Dílčí shrnutí a závěry

Nepanuje sporu o tom, že účelem peněžitého zadostiučinění je satisfakce – odčinění předmětné újmy. S ohledem na názory doktríny se dále i do rozhodovací praxe soudů promítá funkce preventivně-sankční. V tomto ohledu lze takový posun přivítat, ostatně i úprava v novém občanském zákoníku je takovému přístupu nakloněna, jak vyplývá z dalších částí této práce.

Určování výše peněžitého zadostiučinění je složitý proces, který je řízen principem proporcionality a musí zohledňovat okolnosti konkrétního případu. Pozici poškozených poněkud stěžuje fakt, že nelze bez velkých obtíží zjistit rozhodovací praxi soudů ohledně výše příslušných náhrad. Bylo by jistě vhodné, aby byl v českém prostředí k dispozici systém publikace soudních rozhodnutí zaměřený právě na výši přisuzovaných částek v obdobných sporech. Kromě ulehčení pozice poškozených by to mohlo vést k větší předvídatelnosti práva a k právní jistotě.

Nesystematickým se jeví dosavadní „rozdělení“ náhrad nemajetkové újmy v rámci sporů o ochranu osobnosti a sporů týkajících se škody na zdraví, jelikož to v praxi přináší mnoho problémů a situace je nepřehledná především pro poškozené.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Srov. bod. 49 cit. rozsudku.

¹⁴⁵ Srov. bod. 47 cit. rozsudku.

¹⁴⁶ Srov. body 58 a 59 cit. rozsudku.

¹⁴⁷ Situace se však změnila s účinností nového občanského zákoníku – viz dále.

3. Zahraniční kontext

Na předchozích řádcích bylo popsáno, jak české právní předpisy účinné do 31. 12. 2013 umožňovaly nahrazování nemajetkovou újmy vzniklé mj. v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb. Ještě než bude věnována pozornost právní úpravě nové, je vhodné zařadit kapitolu věnující se problematice náhrady nemajetkové újmy v evropském kontextu. Ostatně mezi inspirační vzory nového občanského zákoníku patřily mj. kodexy evropské.

V první části této kapitoly je věnována pozornost dvěma dokumentům, které souvisí se snahami o kodifikaci evropského soukromého práva. Jedním z nich jsou Principy evropského deliktního práva (dále jen „PETL“),¹⁴⁸ druhým pak, dobou vzniku mladší, Návrh společného referenčního rámce (dále jen „DCFR“),¹⁴⁹ konkrétně kniha čtvrtá upravující nesmluvní odpovědnost za škodu. Následovat bude stručný exkurz úpravy nemajetkové újmy a její náhrady v některých evropských jurisdikcích a v Québecu.

3.1 PETL

Na vzniku PETL se podílela Evropská skupina pro deliktní právo spolu s Evropským centrem deliktního a pojistného práva ve Vídni. Jak uvádí Elisher,¹⁵⁰ PETL má význam jednak jako zdroj poznání současných evropských trendů na poli deliktního práva, jednak jako inspirační zdroj pro odůvodňování soudních rozhodnutí. Dílem je to jistě tím, že PETL obsahuje rozsáhlou analýzu probíraného tématu, při níž je využita komparativní metoda.

Pojetí škody v PETL je široké, zahrnuje jak materiální (majetkovou), tak nemateriální (nemajetkovou) újmu na právem chráněném zájmu,¹⁵¹ což se poněkud liší od chápání škody podle občanského zákoníku 1964. Nejvýše PETL staví ochranu života, tělesné a duševní integrity, lidské důstojnosti a svobody.¹⁵²

¹⁴⁸ Principles of European Tort Law.

¹⁴⁹ Draft of Common Frame of Reference.

¹⁵⁰ ELISHER, David. Pojetí škody, resp. újmy v aktuálních dokumentech evropského deliktního „soft law“. *Právník*. 2011, č. 4. S. 378-399.

¹⁵¹ Čl. 2:101 PETL.

¹⁵² Čl. 2:101 (2) PETL.

3.1.1 Majetková újma

PETL tedy majetkovou a nemajetkovou újmu rozlišuje, obě jsou pojmovým znakem škody, přičemž nejdříve se vyrovnává s újmu majetkovou. Podle čl. 10:201 PETL *se nahraditelnou peněžitou škodou rozumí zmenšení majetku poškozeného způsobené škodní událostí. Taková škoda se obecně určí co možná nejkonkrétněji, avšak v případě vhodnosti může být určena abstraktně, například s ohledem na tržní hodnotu.*

„Nahraditelnou“ je nutné chápat tak, že poškozený musí být oprávněn k náhradě škody podle čl. 2:101 PETL, nenahrazuje se totiž škoda každá, nýbrž jen taková, která vznikla na právem chráněném zájmu. Pokud jde o určení výše škody, je ji zapotřebí určit s ohledem na konkrétní situaci dotyčného poškozeného.

3.1.2 Újma na životě a zdraví

Materiálnímu hledisku újmy na zdraví a újmy na životě se PETL věnuje v samostatném ustanovení, v čl. 10:202. První odstavce se týká újmy na zdraví spočívající *v újmě fyzické a i psychické v případě, že vyústí v uznanou nemoc.* Penězi se odškodňuje *ztráta na výdělku, snížení výdělečné schopnosti (a to i v případě, když není doprovázena žádnou ztrátou výdělku) a rozumně vynaložené náklady, jako například náklady vynaložené na léčbu.* Druhý odstavce upravuje újmu na životě. *V případě smrti se pohlíží na osoby, jako jsou například rodinní příslušníci, jimž poskytoval zemřelý výživu nebo jimž by býval výživu poskytoval nebýt smrti, jako na osoby, které utrpěly nahraditelnou újmu v rozsahu, ve kterém ztratily tuto podporu.*

Za povšimnutí stojí, že dle komentáře jsou nároky plynoucí z prvního odstavce odlišné a tedy samostatné, od nároků z odstavce druhého. Nárok na odškodné v případě snížení výdělečné činnosti se poskytuje i osobám, které v době škodní události neměly vyčísitelný příjem, jako příklad jsou uvedeny třeba ženy v domácnosti.

Pokud jde o okruh oprávněných osob podle druhého odstavce, jsou to příbuzní zemřelého, kterým byla zemřelým poskytována výživa. Jsou to však i další osoby v obdobném postavení, kterým fakticky zemřelý výživu obstarával taktéž.

3.1.3 Nemajetková újma

Náhrada nemajetkové újmy je upravena v čl. 10:301 PETL. V prvním odstavci je stanoveno, které okolnosti mohou ospravedlnit náhradu nemajetkové újmy. Jsou to *zásahy do chráněných zájmů podle čl. 2:102 PETL*, přičemž přímo jsou vyjmenovány *újma na zdraví, újma na lidské důstojnosti, svobodě nebo na jiném osobnostním právu*. Dalším případem, kdy je možné uvažovat o náhradě nemajetkové újmy, je případ *osob majících blízký vztah s usmrceným poškozeným či s poškozeným, který utrpěl velmi vážnou újmu na zdraví*.

Jak vidno, nemajetková újma není v PETL přímo definována, rozumí se jí však taková újma, která nepředstavuje snížení hodnoty majetku poškozeného. Dále je navrhováno nahrazovat újmu třetím osobám jak v případě smrti, tak ale i vážné újmy na zdraví primárního poškozeného. Okruh potenciálních osob není přesně stanoven, podle komentáře by se však mělo jednat o vztah alespoň podobný rodinnému.¹⁵³

Elisher při komentování výše uvedeného prvního odstavce uvádí,¹⁵⁴ že se náhrada nemajetkové újmy v tomto bodě úzce propojuje s institutem ochrany osobnosti, jelikož na poli evropského deliktního práva panuje shoda v tom, že je vysoce žádoucí reagovat na zásahy do osobnosti jedince. Autoři PETL si jsou vědomi,¹⁵⁵ že termínu „osobnostní práva“ není všeobecně přiznáván v evropských jurisdikcích stejný obsah. Jejich zařazení do předmětného ustanovení je však odrazem evropského konsenzu o nutnosti nahrazování nemajetkové újmy.

V čl. 10:301 (2) PETL stojí, že se při posuzování škody mají obecně zohledňovat všechny okolnosti vzniku škody včetně *závažnosti, doby trvání a důsledky působených křivd*. Míra zavinění škůdce se má zohlednit pouze v případě, když významně přispěla k újmě poškozeného.

PETL neobsahuje žádný konkrétní návod, jak v peněžní formě ocenit nemajetkovou újmu s poukazem na to, že v dokumentu obsahujícím principy deliktního práva není pro vyčíslování „ceny ztráty oka či nohy“ místo.¹⁵⁶ Faktem je, že na stejném místě autoři konstatují, že vzhledem k různorodosti evropských úprav dojít konsenzu

¹⁵³ *Principles of European tort law: text and commentary*. Wien: Springer, 2005, xii, s. 175. ISBN 3-211-23084-x.

¹⁵⁴ ELISHER, David. opět. cit. s. 388-389.

¹⁵⁵ *Principles of European tort law: text and commentary*. opět. cit. s. 175.

¹⁵⁶ *Ibid.* s. 176.

ani nebylo možné. Na jednom principu však shoda panuje – v obdobných případech obdobně. K tomu je vhodné doplnit, že PETL zapovídá¹⁵⁷ punitive či exemplary damages,¹⁵⁸ avšak ve specifickém případě uvedeném výše se navrhuje k chování či zavinění škůdce přihlídnout.

3.2 DCFR

I z pojetí škody v DCFR, konkrétně z čl. 2:101 (1), plyne, že škoda zahrnuje dvě složky, materiální a nemateriální. U obou se počítá s náhradou. Nemateriální újma zahrnuje bolestné a kompenzaci za zhoršení kvality života.¹⁵⁹ Je zajímavé, že se přímo v textu explicitně neobjevují neoprávněné zásahy do osobnostních práv jako reparable újma. Až v komentáři¹⁶⁰ k uvedenému ustanovení autoři uvádějí, že zhoršením kvality života by se měly rozumět zásahy do nemajetkových osobnostních práv, jako jsou, vedle dalších, právo na soukromí a právo na svobodu pohybu, případně nemožnost vést sexuální život např. v důsledku nehody. Nemajetkovou újmu zakládají i útrapy z náhlého vyprázdnění života z důvodu ztráty blízké osoby, a to i když ji nejde zahrnout pod dva instituty obsažené ve výše uvedeném článku.

3.2.1 Újma na zdraví a související újma

Podle čl. 2:201 (1) DCFR se za právně relevantní škodu považuje újma člověka na jeho těle či zdraví nebo újma samotná (as such). Uvedený článek pojednává o zásahu do fyzické integrity s tím, že o újmu psychickou se bude jednat v případě, pokud dosáhne intenzity psychického onemocnění, které si vyžaduje léčbu z pohledu zdravotní vědy.

Zajímavý je koncept újmy jako takové, která sama osobě představuje ve smyslu uvedeného článku právně významnou škodu. Konstruuje se situace, kdy samotný zásah do fyzické integrity člověka znamená odškodnitelnou újmu, a to vedle nahrazování

¹⁵⁷ Čl. 10:101 PETL

¹⁵⁸ O punitive damages a exemplary damages v českém kontextu srov. např. JANEČEK, Václav. K přípustnosti sankční náhrady škody. *Právní rozhledy*, 2013, č. 5, s. 153 – 163. ISSN 1210-6410.

¹⁵⁹ Čl. 2:101 (4) (b).

¹⁶⁰ BAR, Christian von. *Non-contractual liability arising out of damage caused to another (PEL liab. dam.)*. New York: Oxford University Press, 2009, lvii, 1384 s. Principles of European law, [v. 7]. ISBN 01-992-2941-4.

újmy majetkové a nemajetkové. Vytváří se tak samostatná kategorie reparable újmy, jak však uvádí Elisher,¹⁶¹ není úplně zřejmé, jak uvedené ustanovení a celý institut uchopit a interpretovat.

Práva osob odlišných od primárních obětí upravuje čl. 2:202 DCFR. Podle něj je právně relevantní škodou nemajetková újma člověka vzniklá v důsledku újmy na zdraví nebo smrti osoby, která je v okamžik vzniku újmy v blízkém osobním vztahu k dotyčnému člověku. Pokud jde o okruh oprávněných osob, půjde o blízké poškozeného v tom smyslu, že nestačí pouhé přátelství či blízký vztah v pracovní rovině, ale musí jít o blízký osobní vztah, ať už rodinný, či rodinnému podobný,¹⁶² přičemž důležitý je stav faktický.

Podle čl. 2:202 (2) (a) DCFR přecházejí všechny nároky poškozeného, které mu v důsledku právně relevantní škody vznikly za jeho života, na jeho dědice. Jinými slovy, právo na náhradu majetkové i nemajetkové újmy, které vzniklo za života poškozeného, přechází na jeho dědice. Rozumně vynaložené náklady na pohřeb jsou nahraditelné tomu, kdo je vynaložil¹⁶³ a hradí se i nároky kompenzující ztrátu živitele. Konkrétně tomu, o koho zemřelý pečoval či mu poskytoval finanční podporu, přičemž není důležité, z jakého titulu.

3.2.2 Újma na důstojnosti, svobodě a soukromí

DCFR pamatuje i na újmu na důstojnosti, svobodě a soukromí. V čl. 2:203 se stanoví, že *újma způsobená člověku v důsledku porušení práva na respektování jeho důstojnosti, jako je právo na svobodu a soukromí, včetně porušení samotného, je právně relevantní škodou*. Dále se stanoví, že *újma způsobená člověku v důsledku zásahu do jeho dobré pověsti a zásah samotný jsou právně relevantní škodou v případě, že tak stanoví vnitrostátní předpis*.

Nutno říci, že z textace uvedeného ustanovení přímo neplyne, že by DCFR počítal s generální klauzulí chránící osobnost člověka. Je to však dáno tím, že autoři vykládají pojem *důstojnost* velmi široce s tím, že pod něj podřazují jednotlivé dílčí složky chráněné tradičně právem na ochranu osobnosti.¹⁶⁴ Uvedený článek je proto

¹⁶¹ ELISHER, David. opět. cit. s. 393.

¹⁶² Např. partner žijící s poškozeným.

¹⁶³ Čl. 2202 (2) (b) DCFR

¹⁶⁴ BAR, Christian. opět. cit. s. 419 a násl.

zapotřebí chápat tak, že chrání dílčí nemajetková osobnostní práva jako celek. Tomu napovídá jednak podřazení hodnot jako jsou svoboda a soukromí pod pojem důstojnosti, jednak technika zmíněného podřazení, jedná se totiž o výčet demonstrativní. Navíc, lidská důstojnost je jednou s nejdříve chráněnou hodnot jak u nás,¹⁶⁵ tak třeba v Německu.¹⁶⁶ Slouží tak jako vedoucí interpretační princip při ochraně člověka jako jednotlivce vůbec. Nelze proto tak úplně souhlasit s Elisherem,¹⁶⁷ že by kasuistická a minimalistická forma v DFCR nedostatečně reflektovala moderní trendy v oblasti deliktního práva.

Obdobně jako PETL, ani DCFR nestanoví žádná pravidla, jak stanovit výši náhrad za majetkovou a nemajetkovou újmu. Kvantifikace je ponechána vnitrostátnímu právu.¹⁶⁸

3.3 Nemajetková újma v zahraničních úpravách

Vezmeme-li v potaz kontinentální Evropu, lze rozpoznat vliv dvou hlavních koncepcí přístupu k náhradám nemajetkové újmy. Jeden směr je ovlivněn úpravou v občanském zákoníku francouzském, druhý odlišnou koncepcí německého občanského zákoníku. V rámci této práce a vzhledem k inspiračním vzorům nového občanského zákoníku bude věnována pozornost i úpravě vycházející z občanského zákoníku québeckého, i když jak uvidíme, ta je do značné míry ovlivněna právě francouzskou úpravou, když i v tamních soudních rozhodnutích je často odkazováno na francouzskou právní vědu.¹⁶⁹

Francouzský civilní kodex prostřednictvím svých článků 1382¹⁷⁰ a 1383¹⁷¹ stanoví, že škoda způsobená jinému musí být nahrazena, přičemž za takovou škodu je odpovědný každý, kdo ji způsobí úmyslně, z nedbalosti či nerozváženosti. Je tedy vidět, že byla zvolena koncepce, ve které je majetková a nemajetková újma či škoda postavena

¹⁶⁵ Čl. 1 Listiny

¹⁶⁶ Čl. 1 odst. 1 GG, více např. in WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, Pospíšil, Ivo a kol. opět. cit. s. 55 a násl.

¹⁶⁷ ELISHER, David. opět. cit. s. 394.

¹⁶⁸ Čl. 6:203 (2) DCFR

¹⁶⁹ LINDEN, Jean-Louis Baudouin. *Tort law in Canada*. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2010. s. 99. ISBN 90-411-3373-9.

¹⁷⁰ *Tout fait quelconque de l'homme, qui cause à autrui un dommage, oblige celui par la faute duquel il est arrivé à le réparer.*

¹⁷¹ *Chacun est responsable du dommage qu'il a causé non seulement par son fait, mais encore par sa négligence ou par son imprudence.*

sobě na roveň, přičemž právě uvedené články umožňují náhradu nemajetkové újmy spočívající i mimo jiné z porušení práv plynoucích osobnosti, a to v penězích.¹⁷²

Podíváme-li se do současného občanského zákoníku v Québecu, nalezneme relevantní ustanovení v § 1457.¹⁷³ Je v něm obsažen jednak princip *neminem leadere*, jednak odpovědnost nahradit újmu ať už na těle, ve sféře nemajetkové či majetkové.

Náhrada škody resp. újmy při protiprávním zásahu do tělesné integrity má dvě složky – majetkovou a nemajetkovou.¹⁷⁴ Právo na náhradu nemajetkové újmy však plyne i z titulu porušení práv garantovaných Listinou práv a svobod Québecu ve smyslu jejího článku 49.¹⁷⁵ Uvedený článek přímo stanoví, že z protizákonného zásahu do práv a svobod garantovaných Listinou práv a svobod Québecu¹⁷⁶ plyne právo na náhradu jak majetkové, tak nemajetkové újmy. V případě protizákonného a úmyslného jednání, které má výše uvedený následek, může soud přisoudit i tzv. *punitive damages*.

Zajímavým způsobem se judikatura vypořádala se stanovením výše náhrady nemajetkové újmy, respektive s omezením její výše. Kanadský Nejvyšší soud v roce 1978 ve třech projednávaných věcech, tzv. kanadské trilogii – *Arnold v. Teno*¹⁷⁷, *Andrews v. Grand & Toy*¹⁷⁸ a *Thornton v. Prince George*¹⁷⁹ stanovil horní limit, jakýsi

¹⁷² BRÜGGEMEIER, Gert. *Western Tort Law*. BUSSANI, Mauro, WERRO, Franz. *European private law: a handbook*. Berne: Stämpfli, 2009, xiv, s. 317-329. ISBN 978-1-5960-5555-0.

¹⁷³ Every person has a duty to abide by the rules of conduct which lie upon him, according to the circumstances, usage or law, so as not to cause injury to another.

Where he is endowed with reason and fails in this duty, he is responsible for any injury he causes to another person by such fault and is liable to reparation for the injury, whether it be bodily, moral or material in nature.

He is also liable, in certain cases, to reparation for injury caused to another by the act or fault of another person or by the act of things in his custody.

¹⁷⁴ SHEEHAN, F. Martin. *Remedies for Delictual and Contractual Breach: A Quebec Civil Law Perspective*. 2006. [cit. 2013-11-25]. 29 s. Dostupný z WWW: http://www.fasken.com/files/Publication/0444e351-885a-4176-a343-09123dd7f2ea/Presentation/PublicationAttachment/35071cf1-8776-471c-bd05-0f8260c1909a/REMEDIES_FOR_DELICTUAL_AND_CONTRACTUAL_BREACH.pdf.

¹⁷⁵ Any unlawful interference with any right or freedom recognized by this Charter entitles the victim to obtain the cessation of such interference and compensation for the moral or material prejudice resulting therefrom.

In case of unlawful and intentional interference, the tribunal may, in addition, condemn the person guilty of it to punitive damages.

¹⁷⁶ Základní práva a svobody jsou obsahem kapitoly první – právo na život, osobní bezpečí, nedotknutelnost a svobodu je zakotveno v čl. 1, právo na poskytnutí pomoci v čl. 2, právo na základní svobody je upraveno v čl. 3, právo na ochranu důstojnosti, cti a pověsti je zakotveno v čl. 4, právo na ochranu soukromého života viz čl. 5 atd.

¹⁷⁷ *Arnold v. Teno*, [1978] 2 S.C.R. 287.

¹⁷⁸ *Andrews v. Grand & Toy Limited*, [1978] 2 R.C.S. (S.C.C.).

¹⁷⁹ *Thornton v. Prince George School District No. 57*, [1978] 2 S.C.R. 267.

strop, ve výši 100.000 dolarů. V současné době při zohlednění inflace, se jedná o částku zhruba 325.000,- kanadských dolarů,¹⁸⁰ což odpovídá částce 6.170.000,- Kč.¹⁸¹

Ve všech třech případech se jednalo mj. o posouzení výše náhrady nemajetkové újmy v rámci újmy na zdraví. Soud zdůvodnil stanovení, resp. zafixování horní hranice výše možné náhrady poukazem na nekontrolovatelnou praxi přisuzování vysokých částek v obdobných případech ve Spojených státech.^{182 183} Dále soud argumentoval právní jistotou,¹⁸⁴ tedy že je zapotřebí zajistit, aby bylo v obdobných případech rozhodování soudů po celé zemi stejné, k čemuž má pomoci právě uvedený finanční strop.

Nutno podotknout, že soudní praxe se od výše uvedeného pravidla neodchýlila dodnes a nadále platí v naznačených případech finanční strop s tím, že se pouze zohledňuje inflace. Jen pro úplnost je zapotřebí dodat, že finanční strop nebyl shledán v rozporu s kanadskou Listinou základních práv a svobod.¹⁸⁵

Pokud jde o otázku, v jakém kontextu je chápána nemajetková újma v souvislosti s újmou na zdraví v Québecu, odpověď lze najít např. v rozhodnutí kanadského Ústavního soudu *Quebec (Public Curator) v. Syndicat national des employés de l'hôpital St-Ferdinand*.¹⁸⁶ Pojem nemajetková újma tak zahrnuje ztrátu radosti ze života, estetickou újmu, bolestné zohledňující jak fyzické, tak psychické útrapy, ztížení společenského uplatnění a újmu spočívající v negativním ovlivnění sexuálního života. M. Sheehan dále uvádí, že náhrada nemajetkové újmy může být přiznána i v případě škody respektive újmy na věci, jako například v případě *Wilson*.¹⁸⁷ Zde byla přiznána náhrada nemajetkové újmy poškozené, které se změnil život v důsledku ztráty jejího milovaného koně Adonise, se kterým ji pojilo silné pouto.¹⁸⁸

¹⁸⁰ K výpočtu byly použity webové stránky Kanadské národní banky - <http://www.bankofcanada.ca/rates/related/inflation-calculator/>.

¹⁸¹ Kalkulováno kurzem ČNB (kanadský dolar/česká koruna) 18,99 ke dni 17.12.2013.

¹⁸² *Andrews v. Grand & Toy Limited* s. 261.

¹⁸³ *Arnold v. Teno* s. 332-333

¹⁸⁴ *Andrews v. Grand & Toy Limited* s. 263.

¹⁸⁵ *Lee v. Dawson*

¹⁸⁶ *Quebec (Public Curator) v. Syndicat national des employés de l'hôpital St-Ferdinand*, [1996] 3 S.C.R. 211, odstavec 63.

¹⁸⁷ *Wilson v. 104428 Canada Inc.*, 2002 CanLII 24889 (QC CS)

¹⁸⁸ SHEEHAN, F. Martin. *Remedies for Delictual and Contractual Breach: A Quebec Civil Law Perspective*. 2006. [cit. 2013-11-25]. S. 16 Dostupný z WWW: <http://www.fasken.com/files/Publication/0444e351-885a-4176-a34309123dd7f2ea/Presentation/PublicationAttachment/35071cf1-8776-471c-bd05-0f8260c1909a/REMEDIES_FOR_DELICTUAL_AND_CONTRACTUAL_BREACH.pdf>.

S výše uvedeným je v kontrastu přístup německý, který byl ve stručnosti již popsán v podkapitole 1.3 této práce.

3.4 Dílčí shrnutí a závěry

V Evropě není výjimečný přístup, který chápe nemajetkovou újmu jako součást pojmu škoda. Stejně je na nemajetkovou újmu pohlíženo z pohledu evropských kodifikačních snah.

Z pohledu náhrad nemajetkové újmy lze rozlišit liberální postoj francouzský od restriktivnějšího pojetí německého. Québecká úprava a praxe vychází z francouzské nauky, když judikaturou je v určitých případech stanovena max. výše peněžitého zadostiučinění.

4. Nový občanský zákoník

Nový občanský zákoník nabyl účinnosti dnem 1. 1. 2014. Svůj cíl vyjadřují autoři uvedeného kodexu zřetelně v jeho důvodové zprávě – cílem má být vytvoření *standardního občanského zákoníku kontinentálního typu*,¹⁸⁹ přičemž je konstatováno, že *„...se navrhovaný občanský zákoník rozchází s hlediskem primitivního materialismu: jeho myšlenkové ukotvení jeho myšlenkové ukotvení je v respektu k osobnosti člověka jako svobodného individua způsobilého žít podle svého a rozhodovat o svých soukromých záležitostech samostatně.“*

4.1 Pojetí škody

Pokud jde o pojetí náhrady škody, autoři v důvodové zprávě uvádí, že *se navrhuje rozejít se zcela s pojetím institutu náhrady škody v duchu primitivního materialismu, podle něhož se poškozenému hradí výlučně škoda majetková*.¹⁹⁰

Faktem zůstává, že ohledně závazků z deliktů platí, že *povinnost nahradit jinému újmu zahrnuje vždy, podle § 2 894 odst. 1 nového občanského zákoníku, povinnost k náhradě újmy na jmění (škody)*. Dále platí, že *nebyla-li povinnost odčinit jinému nemajetkovou újmu výslovně ujednána, postihuje škůdce podle § 2894 odst. 2 nového občanského zákoníku jen v případech zvlášť stanovených zákonem*.

Uvedený koncept se blíží úpravě obsažené v BGB, která již byla popsána výše. Je pravdou, že směrem k nemajetkové újmě je ze systematického pohledu úprava nového občanského zákoníku velkorysejší, jelikož prostřednictvím reparace zásahů do přirozených práv člověka se otvírají pomyslná dvířka k relativně široké ochraně poškozených. Na druhou stranu např. úprava v Québecu vycházející z francouzské tradice je ještě velkorysejší, nový občanský zákoník volí jakousi střední cestu, důsledky ukáže až aplikační praxe.

¹⁸⁹ Důvodová zpráva pod bodem B. <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

¹⁹⁰ Ibid.

4.1.1 Způsob a rozsah náhrady nemajetkové újmy obecně

Příslušné pravidlo ve vztahu ke způsobu a rozsahu náhrady nemajetkové újmy obsahuje nový občanský zákoník v § 2 951 odst. 2 zařazeném do obecných ustanovení o způsobu a rozsahu náhrady škody.¹⁹¹ S ohledem na dosavadní roli peněžitého zadostiučinění v rámci práva na ochranu osobnosti lze provést následující srovnání.

Oblast úpravy	občanský zákoník 1964	nový občanský zákoník
Zadostiučinění	<p>§ 13</p> <p>(1) Fyzická osoba má právo se zejména domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do práva na ochranu její osobnosti, aby byly odstraněny následky těchto zásahů a aby jí bylo dáno přiměřené zadostiučinění.</p> <p>(2) Pokud by se nejevilo postačujícím zadostiučinění podle odstavce 1 zejména proto, že byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti, má fyzická osoba též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích.</p>	<p>§ 2951</p> <p>(2) Nemajetková újma se odčiní přiměřeným zadostiučiněním. Zadostiučinění musí být poskytnuto v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob skutečně a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy.</p>

Důvodová zpráva uvádí, že „...u nemajetkových újem má přicházet peněžitá náhrada jen tehdy, nelze-li tuto újmu odčinit jinak...“ Oproti dosavadnímu stavu tedy nedochází k výrazné změně. Tu lze vidět snad jen v tom, že v novém občanském zákoníku již pojem peněžitého zadostiučinění není vyjmenovaný až jako poslední ve výčtu nároků jako v občanském zákoníku 1964. Dodat lze dále to, že uvedené ustanovení je obecné, v případě náhrad při ublížení na zdraví a při usmrcení hraje peněžité zadostiučinění roli primární.

Jen pro úplnost a s ohledem medicínsko-právní souvislosti je možné ještě zmínit ustanovení § 2 953 odst. 2 nového občanského zákoníku. V něm se stanoví, že soud nemůže přiměřeně snížit náhradu škody za situace, způsobil – li škodu ten, kdo se hlásil k odbornému výkonu jako příslušník určitého stavu nebo povolání, porušením odborné péče. Toto ustanovení dopadá jistě i na profesionály ve zdravotních službách.

¹⁹¹ Škoda se nově nahrazuje primárně uvedením v předešlý stav, jinak tomu bude, buď pokud to není možné, nebo na žádost poškozeného – srov. § 2951 NOZ.

4.2 Nemajetková újma a náhrada při újmě na přirozených právech

Nový občanský zákoník obsahuje v části pojednávající o závazcích z deliktů, konkrétně v oddílu 3 o způsobu a rozsahu náhrady, pododdíl 2 nazvaný *Náhrada při újmě na přirozených právech člověka*. V § 2956 se stanoví, že náhrada újmy na přirozených právech obsažených v první části zákona zahrnuje jak náhradu škody, tak náhradu nemajetkové újmy. Prostřednictvím tohoto ustanovení je tak začleněna úprava náhrady nemajetkové újmy z titulu neoprávněného zásahu do osobnostního práva do části týkající se deliktů.¹⁹² Nový občanský zákoník také výslovně stanoví, že se jako nemajetková újma odčítají i duševní útrapy.

Podřazení předmětných náhrad nemajetkové újmy pod deliktní úpravu se nabízí, jelikož zásah do práva na ochranu osobnosti je obecně pojímán právě jako soukromoprávní delikt. Podobný přístup lze vysledovat v evropských jurisdikcích, jak bylo popsáno v předešlých částech této práce. I konstrukce evropských kodifikačních snah odpovídá zahrnutí ochrany osobnosti do deliktního práva. Lze očekávat, že nová právní úprava eliminuje do značné míry interpretační potíže týkající se dualismu uplatňovaných nároků, jak již bylo také popsáno.

Pokud jde o nároky plynoucí z práva na ochranu osobnosti, lze změny opět ilustrovat srovnáním příslušných ustanovení:

Oblast úpravy	občanský zákoník 1964	nový občanský zákoník
Nároky plynoucí ze zásahu do osobnostního práva	§ 13 (1) Fyzická osoba má právo se zejména domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do práva na ochranu její osobnosti, aby byly odstraněny následky těchto zásahů a aby jí bylo dáno přiměřené zadostiučinění.	§ 82 (1) Člověk, jehož osobnost byla dotčena, má právo domáhat se toho, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby byl odstraněn jeho následek.
		§ 2956 Vznikne-li škůdci povinnost odčinit člověku újmu na jeho přirozeném právu chráněném ustanoveními první části tohoto zákona, nahradí škodu i nemajetkovou újmu, kterou tím způsobil; jako nemajetkovou újmu odčiní i způsobené duševní útrapy.

¹⁹² SVEJKOVKÝ, Jaroslav. Náhrada škody – závazky z deliktů. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 5, s. 34-36. ISSN 1210-6348.

Z uvedené tabulky je čitelné, že nový občanský zákoník v § 82 vynechává oproti úpravě v občanském zákoníku 1964 nárok kompenzační s tím, že ten je upraven právě v části týkající se deliktů.

T. Doležal při rozboru předmětných ustanovení dochází mj. k závěru, že v případě způsobení újmy v důsledku neoprávněného zásahu do osobnostního práva je nově vyžadováno zavinění, opouští se tedy princip objektivní odpovědnosti,¹⁹³ což bude mít samozřejmě i přesah do medicínsko-právních sporů.

Pokud jde o oblast týkající se určování způsobu a výše příslušného přiměřeného zadostiučinění, provedme opět srovnání pomocí následující tabulky:

Oblast úpravy	občanský zákoník 1964	nový občanský zákoník
Faktory ovlivňující určení způsobu a výše přiměřeného zadostiučinění	<p>§ 13</p> <p>(3) Výši náhrady podle odstavce 2 určí soud s přihlédnutím k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k porušení práva došlo.</p>	<p>§ 2957</p> <p>Způsob a výše přiměřeného zadostiučinění musí být určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné. Jimi jsou úmyslné způsobení újmy, zvláště pak způsobení újmy s použitím lstí, pohrůžky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobením účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, nebo v důsledku diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru nebo i jiné obdobně závažné důvody. Vezme se rovněž v úvahu obava poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, pokud takovou obavu hrozba nebo jiná příčina vyvolala.</p>

Výše finanční náhrady přiměřeného zadostiučinění se podle § 13 odst. 3 občanského zákoníku 1964 určovala s přihlédnutím ke dvěma faktorům: (i) *závažnosti vzniklé újmy* a (ii) *k okolnostem, za nichž k porušení práva došlo*.

V § 2957 nového občanského zákoníku jsou obsaženy *okolnosti zvláštního zřetele hodné*, které se musí zohledňovat při stanovení způsobu a výše přiměřeného zadostiučinění. Výslovně se uvádí, že se musí zohlednit subjektivní hledisko na straně škůdce. Demonstrativně jsou dále jmenovány okolnosti spočívající ve *způsobení újmy lstí, pohrůžkou, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobením účinků zásahu*

¹⁹³MELZER, Filip, TÉGL, Petr. Občanský zákoník. Velký komentář. sv. 1. Praha: Leges, 2013. s. 534. ISBN 978-80-87576-86-1.

jeho uváděním ve veřejnou známost, nebo v důsledku diskriminace. V úvahu se vezme i obava poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví.

Z výše uvedeného lze učinit dva závěry. Při naplnění hypotézy § 2957 bude zřejmě velmi často připadat v úvahu zadostiučinění v penězích, přičemž v takovém případě se bude pohybovat ve vyšších relacích, než tomu bude při absenci *okolností zvláštního zřetele hodných*.

Nakonec lze konstatovat, že vůči okolnostem, které jsou demonstrativně vyjmenovány, nelze ničeho namítat, jelikož práva poškozených nejsou nikterak omezena. Ostatně soudní praxe, alespoň ve věcech ochrany osobnosti, sama k podobným závěrům dochází již před nabytím účinnosti nového občanského zákoníku. Pro medicínsko-právní spor lze mít za to, že se budou vyskytovat případy, kdy bude zapotřebí brát v úvahu například *obavy poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví*. Nakonec i přesně takový případ byl již zmíněn v této práci.¹⁹⁴ Jednalo se o pacienta, u něhož se projevovaly úzkostné stavy spočívající ve strachování se o vlastní život v důsledku opakujících se metastáz po té, co u něj byl zhoubný nádor diagnostikován s dvouletým zpožděním. Právě obavu ze ztráty života vzal soud při svém rozhodování v potaz i podle úpravy občanského zákoníku 1964.

Podobně tomu bude například i u sdělení chybné diagnózy, jak tomu bylo v případě pacientky, které bylo kvůli chybě spočívající v záměně krevních vzorků nepravdivě sděleno, že je HIV pozitivní.¹⁹⁵

4.2.1 Náhrady při ublížení na zdraví a při usmrcení

Hojně diskutovanými a s dosavadní právní úpravou se rozcházející jsou změny týkající se pravidel upravující náhrady při ublížení na zdraví¹⁹⁶ a při usmrcení resp. závažném ublížení na zdraví.¹⁹⁷ Před závorkou lze vytknout, že v uvedených případech hraje peněžité zadostiučinění vždy primární roli.

Podle § 2958 nového občanského zákoníku se *při ublížení na zdraví odčिňuje újma poškozeného peněžitou náhradou, která má plně vyvážit utrpěné bolesti a další nemateriální újmy*. Nahrazuje se i *ztížení společenského uplatnění za situace, vznikla-li*

¹⁹⁴ Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 1. 6. 2012, sp. zn. 11 C 35/2007.

¹⁹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2010, sp. zn. 30 Cdo 3322/2008.

¹⁹⁶ Nově v § 2958 NOZ.

¹⁹⁷ Nově v § 2959 NOZ.

poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného. V této souvislosti si lze všimnout pojmu *další nemateriální újmy*. V kontextu celého předmětného ustanovení a např. i s ohledem na povinnost odškodňování duševních útrap obecně lze uvedený pojem a i celé předmětné ustanovení vykládat tak, že má zajistit co možná nejširší odčinění bezpráví tím, že soud má prostor v daném konkrétním případě zohlednit všechny relevantní skutečnosti případu.

Zmiňovanou velkou změnou je poslední věta uvedeného ustanovení, která nově stanoví jediné hledisko při stanovení výše náhrady za situace, ve které výši náhrady nelze určit. V takovém případě se výše náhrady určí podle *zásad slušnosti*. Opouští se tedy systém odkazu na podzákoný právní předpis a určování náhrad „podle tabulek“.

Změnu doznává i dosavadní „vyčíslení ceny života“, jak jej známe z § 444 odst. 3 občanského zákoníku 1964.

Oblast úpravy	občanský zákoník 1964	nový občanský zákoník
Náhrady za usmrcení a těžkou újmu na zdraví blízkým osobám	<p>§ 444</p> <p>(3) Za škodu usmrcením náleží pozůstalým jednorázové odškodnění, a to</p> <p>a) manželovi nebo manželce 240 000 Kč,</p> <p>b) každému dítěti 240 000 Kč,</p> <p>c) každému rodiči 240 000 Kč,</p> <p>d) každému rodiči při ztrátě dosud nenarozeného počatého dítěte 85 000 Kč,</p> <p>e) každému sourozenci zesnulého 175 000 Kč,</p> <p>f) každé další blízké osobě žijící ve společné domácnosti s usmrceným v době vzniku události, která byla příčinou škody na zdraví s následkem jeho smrti, 240 000 Kč.</p>	<p>§ 2959</p> <p>Při usmrcení nebo zvlášť závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.</p>

Jak je možné vidět ze srovnávací tabulky, dochází oproti předchozí právní úpravě hned k několika změnám. Nová úprava se vztahuje vedle smrti též na *zvlášť závažné ublížení na zdraví*, což lze jistě bezesbytku přijmout jako úpravu oproti předchozímu stavu příznivější pro dotčené osoby a navíc jako úpravu, která sleduje evropský trend.¹⁹⁸ Než se ustálí rozhodovací praxe, bude zřejmě panovat nejistota, jaká povaha ublížení na zdraví bude považována za zvlášť závažnou. Výklad bude muset zohlednit jak objektivní, tak subjektivní hlediska, přičemž jistě se bude muset posuzovat

¹⁹⁸ Srov. část této práce týkající se evropských kodifikačních snah.

každý případ individuálně. Není však důvod se domnívat, že by to působilo podstatnější aplikační problémy.

Dále se rozšiřuje i okruh potenciálních osob, jimž mohou být podle předmětného ustanovení odčiněny *útrapy vyvažující plně jejich utrpení*. Množina *jiné osoby blízké* je totiž širší než ta podle úpravy občanského zákoníku 1964, která kromě vyjmenovaných blízkých příbuzných omezovala možnost poskytnutí náhrady škody pouze *blízké osobě žijící ve společné domácnosti s poškozeným*. I zde tedy vidíme, že je brán větší ohled na poškozené. Jak uvidíme, korektivem bude nově kvalita vztahu s poškozeným.

Ruší se totiž fixně dané částky odškodnění náležející pozůstalým, což se projeví hned v několika ohledech. Jednak již nepůjde ve vztahu k výši peněžité náhrady o jakýsi automatický nárok vyjmenovaných osob v tom smyslu, že by nebyl brán v potaz jejich vztah k poškozenému. Naopak, při určení výše zadostiučinění bude nutné kvalitu uvedeného vztahu zkoumat, protože právě ta se promítá do intenzity duševního strádání, které má být plně odčiněno.

Jednou z nejvíce diskutovaných změn je opuštění „tabulkového“ určování výše náhrad. Jak v případě bolestného, náhrad jiných nemajetkových újem a snížení společenského uplatnění, tak v případě náhrad za usmrcení či zvlášť závažné ublížení na zdraví blízké osoby se budou muset soudy vyrovnat s tím, že náhrady musí odpovídat zásadám slušnosti. Na tomto místě lze připomenout usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 5. 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01, ve kterém je peněžítá satisfakce nazírána právě jako „*gesto slušnosti a spravedlnosti*“.

Autoři nového občanského zákoníku v Důvodové zprávě mimo jiné uvádí, že „*soukromý život je nekonečně variabilní a snaha po jeho nivelizaci v záležitostech tak navýsost individuálních jako jsou bolest, důsledky újmy na zdraví pro další budoucnost postiženého nebo ztráta blízkého člověka není důvodná.*“¹⁹⁹ Odpovědnost za posouzení individuálních okolností případu má být na soudci, přičemž ho není podle autorů vhodné jakkoli při jeho rozhodování omezovat. Autoři dále poukazují na některé evropské státy, kde je úprava obdobná.²⁰⁰ Shodně argumentuje například i členka rekodifikační komise B. Tomančáková.²⁰¹

¹⁹⁹ Důvodová zpráva s. 577.

²⁰⁰ Konkrétně uvádějí Francii a Švýcarsko.

²⁰¹ TOMANČÁKOVÁ, Blanka. Kolikrát ještě budeme diskutovat kolik za lidské utrpení? *Právní rozhledy* 3/2009, s. 99.

Na druhou stranu se objevují i hlasy kritické, či přinejmenším varující před některými možnými negativními dopady nové úpravy. M. Mikyska například upozorňuje na praktické potíže pozůstalých a uvádí, že *„jednorázové odškodnění pozůstalých ve výši pevně stanovené právním předpisem představuje právně zajištěný „minimální“ peněžitý satisfakční nárok, který může být poskytnut v případech zjevné a nesporné odpovědnosti za škodu jako forma první a rychlé finanční pomoci pozůstalým. Kdo rychle dává, dvakrát dává.“*²⁰²

Obdobně argumentuje P. Zima, když rovnou uvádí, že nová úprava představuje *„...spíše fiktivní nástroj ochrany...“*²⁰³ poškozených, jelikož tzv. duševní útrapy budou muset být tvrzeny (v té souvislosti bude muset dojít k odhadu a také k zaplacení soudního poplatku) a dále prokázány, což postavení poškozených v pravdě neposiluje.

V neposlední řadě je poukazováno na problematiku právní jistoty v souvislosti se „zabíháním“ nové právní úpravy a s tím souvisejícím dostáním požadavku na předvídatelnosti a souměřitelnosti soudní praxe s ohledem na § 13 nového občanského zákoníku.²⁰⁴

Ač lze mít na novou úpravu různé názory, lze říci, že výše uvedené změny jsou dobrým předpokladem pro v budoucnu širší ochranu poškozených a jejich blízkých, protože pomocí výkladu lze docílit opravdu účinného odčinění újmy. Rozumným je i nový akcent na zkoumání kvalitativní stránky vztahu mezi blízkými, protože se v něm více odráží chápání spravedlnosti. Ostatně obdobně se řeší předmětná problematika v zahraničí. Dále lze jistě tvrdit, že nová úprava klade větší nároky na rozhodování soudů včetně odůvodnění jejich rozhodnutí.

Zároveň je však zapotřebí mít na paměti varovné hlasy, které upozorňují na možná negativa spojená především s otázkami „fiktivní ochrany“, jak uvádí shora citovaný P. Zima. Jinými slovy, je nutné dát si pozor na to, abychom s vaničkou nevyhlili i dítě. V tomto ohledu lze jen doporučit možné související úpravy v procesní rovině – např. fixní soudní poplatek²⁰⁵ resp. další prostředky, jak ulehčit postavení poškozených osob v rámci procesních pravidel a tím mj. motivovat škůdce resp. pojišťovny

²⁰² MIKYSKA, Martin: Náhrada škody újmy na zdraví podle návrhu nového občanského zákoníku – krok kupředu nebo zpět?, [Právní rozhledy 22/2008, s. 826].

²⁰³ ZIMA, Petr. opět. cit.

²⁰⁴ VOJTEK, Petr. K odškodňování ztížení společenského uplatnění podle nového občanského zákoníku. *Soudce*. 2013. roč. XV, č. 4, s. 7. ISSN 1211–5347.

²⁰⁵ ZIMA, Petr. opět. cit.

k mimosoudnímu řešení předmětných nároků. Tyto a jiné instituty včetně možných dopadů vyžadují však hlubší analýzu.

Pokud jde o náhrady podle § 2958 nového občanského zákoníku, budou pravidla jejich výše určena rozhodováním soudů, přičemž je otázkou, jakým způsobem bude postupováno. Nabízí se samozřejmě vzít jako základ dosavadní právní úpravu a tu nějakým způsobem jako „soft law“ používat nadále. Čistě takový postup by však nebyl šťastný z více důvodů, například už jen proto, že zákonodárce zjevně zamýšlel změnit dosavadní pojetí předmětných náhrad. Hlubší analýza uvedené problematiky nebyla předmětem této práce, avšak obecně lze navrhnout například v jiné souvislosti zmíněný přístup Québecký, totiž obecně řečeno soudní cestou stanovený jakýsi strop, když pro futuro by se počítalo již jen se změnami reagujícími na růst cenové hladiny. Je asi zbytečné konstatovat závěrem, že svou roli v každém případě sehraje Nejvyšší soud možná i soud Ústavní, přičemž se jeví, že pod záštitou Nejvyššího soudu byla vypracována metodika, která by měla posloužit jako náhrada za zrušený podzákonný předpis.²⁰⁶

4.3 Zvláštní ustanovení o náhradě nemajetkové újmy

Nový občanský zákoník ve své části o závazcích z deliktů, oddílu třetím - způsob a rozsah náhrady majetkové a nemajetkové újmy – obsahuje vedle pododdílů o obecných ustanoveních a o ustanoveních o náhradě při újmě na přirozených právech také pododdíl třetí, ve kterém nalezneme v §2971 zvláštní pravidla o náhradě nemajetkové újmy.²⁰⁷

Konkrétně se stanoví, že *„Odůvodňují-li to zvláštní okolnosti, za nichž škůdce způsobil újmu protiprávním činem, zejména porušil-li z hrubé nedbalosti důležitou právní povinnost, anebo způsobil-li újmu úmyslně z touhy ničit, ublížit nebo z jiné pohnutky zvláště zavrženíhodné, nahradí škůdce též nemajetkovou újmu každému, kdo způsobenou újmu důvodně pociťuje jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit.“*

Z textu uvedeného ustanovení plyne, že za určitých podmínek bude škůdcem nahrazena nemajetková újma třetí osobě odlišné od primárního poškozeného, což je

²⁰⁶ Ke dni uzavření rukopisu nebyl text zmíněné metodiky k dispozici.

²⁰⁷ Vedle pravidla o náhradě ceny zvláštní oblíbenosti podle § 2969 odst. 2 NOZ.

novinka oproti dosavadní právní úpravě. Nelze však uvažovat pouze o třetích osobách, jelikož text hovoří o tom, že *škůdce též nemajetkovou újmu každému*.

Obecně platí, že nemajetková újma se nahrazuje jen v případech stanoveným zákonem. Jedním z oněch případů je i právě ten, v rámci kterého se jeví být spravedlivým sankcionovat škůdce za jeho bezohlednost ve vztahu k jeho zavinění při způsobení újmy (hrubá nedbalost či úmysl v touze ničít, ublížit nebo jiné zavrženíhodné pohnutky)²⁰⁸ a to tak, že mu vzniká povinnost k náhradě nemajetkové újmy tam, kde by mu jinak nevznikla. V takovém případě se i náhrady nemajetkové újmy může domáhat ten, kdo škůdcem způsobenou újmu důvodně pociťuje jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit.

Je zřejmé, že § 2791 nového občanského zákoníku představuje oproti zákonné úpravě předchozí nový prvek, se kterým se bude muset aplikační praxe vyrovnat. Jelikož se problematika týká i osob odlišných od primárního poškozeného, bude tomuto ustanovení věnována další pozornost v rámci následující kapitoly zabývající se fenoménem sekundárních obětí.

4.4 Dílčí shrnutí a závěry

Nový občanský zákoník s sebou přináší ve vztahu k chápání nemajetkové újmy celou řadu změn. Po vzoru některých zahraničních úprav je nutné nemajetkovou újmu chápat jako jednu ze složek škody resp. újmy. Ta se sice nahrazuje jen v případech stanoveným zákonem, nicméně český koncept není restriktivní a prostřednictvím zařazení nároků plynoucích ze zásahů do přirozených práv člověka poskytuje významný prostor pro odčínování nemajetkové újmy. Prostřednictvím § 2791 NOZ jde dokonce české právo oproti některým zahraničním úpravám dokonce dále. Otázkou prozatím zůstává, jak bude předmětné ustanovení chápáno a vykládáno soudy.

Kladně lze hodnotit odbourání poněkud nesystematického řešení náhrady nemajetkové újmy podle dosavadní právní úpravy, které s sebou přinášelo řadu interpretačních potíží a do jisté míry zatěžovalo poškozené nutností vést více soudních sporů u různých soudů.

²⁰⁸ Zákodárce volí v tomto případě demonstrativní výčet – srov. v předmětném ustanovení slovo *zejména*.

Velké debaty budí změny dotýkající se úpravy náhrad při újmě na zdraví a při usmrcení resp. závažném ublížení na zdraví. Při tom u zvolených změn minimálně z teoretického pohledu jednoznačně převažují pozitiva nad negativy. Zřejmé je to v případě § 2058. Dosavadní řešení stanovující paušálně příslušnou částku bez ohledu na faktický dopad nešťastné události na blízkou osobu nebylo vyhovující. V souvislosti se zrušením fixních částek se také objevují obavy, zda nedojde ke skokovému zvyšování přiznávaných částek. V této souvislosti je vhodné nejprve uvést, že naopak v množství případů může dojít i ke snížení plnění kvůli chladnému či žádnému faktickému vztahu náklonnosti oprávněných s poškozeným. Za další při znalosti českých poměrů nelze zřejmě očekávat krom výjimečných případů řádově odlišné částky připadající na relativní satisfakci. Kladným prvkem však je, že soudy mají nově možnost zohlednit individuálně konkrétní okolnosti projednávaného případu.

Aby se však dosáhlo i zlepšení v praxi, bude na zváženu, zda minimálně v procesní rovině nepřijmout řešení ulehčující postavení poškozených.

5. Sekundární oběti

Jak již bylo avizováno, je v závěrečné kapitole této práce věnována pozornost problematice újmy třetích osob v důsledku smrti či újmy na zdraví tzv. primární oběti. Obvykle se hovoří o fenoménu tzv. sekundárních obětí.

Specifický velmi liberální postoj zaujímá Francie. Bylo již zmíněno, že tamní pojetí škody zahrnuje jak složku majetkovou,²⁰⁹ tak složku nemajetkovou.²¹⁰ Nyní je však zapotřebí uvést i další dělení škody, které je obecně pro sekundární oběti velmi významný. Francouzské právo totiž zná tzv. *dommage par ricochet*, tedy koncept nepřímé či sekundární újmy. Rozdíl mezi primární (přímou) a sekundární (nepřímou) újmou souvisí se zásahem do chráněného zájmu, nikoliv s původcem zásahu, přičemž existence *dommage par ricochet* je spjata s primární újmou, bez ní nemůže samostatně existovat.²¹¹

Francouzské soudy přiznávají nároky na náhradu nemajetkové újmy způsobené jak smrtí, tak velmi vážným ublížením na zdraví, a to blízkým osobám, které s poškozeným pojilo blízké pouto a které byly jeho smrtí či závažným zraněním vážně zasažené.²¹² Zweigert a Kötz uvádějí dokonce případ, kdy se náhrady nemajetkové újmy dočkal i majitel usmrceného závodního koně, ke kterému měl citové pouto.²¹³ V určitých případech se za sekundární oběť považuje i zaměstnavatel, jehož zaměstnanec byl usmrcen – fotbalovému klubu byl např. přiznán nárok na náhradu (majetkové) škody spočívající v přestupových poplatcích za hráče, který musel nahradit hráče usmrceného při nehodě.²¹⁴ Posledně jmenovaný případ je však spíše ojedinělý.²¹⁵

²⁰⁹ *Préjudice matériel.*

²¹⁰ *Préjudice extrapatrimonial/morale.*

²¹¹ BRÜGGEMEIER, Gert, COLOMBI CIACCHI, Aurelia, COMANDÉ Giovanni. *Fundamental rights and private law in the European Union*. New York: Cambridge University Press, 2010, 2 v. s. 211. ISBN 05-211-9633-7.

²¹² ZWEIGERT, Konrad, KÖTZ, Hein. *Introduction to comparative law*. 3th rev. ed. Oxford: Clarendon Press, 1998, xxvi, s. 617. ISBN 0-19-826859-9.

²¹³ *Ibid.*

²¹⁴ *Ibid.* s. 618.

²¹⁵ BAR, Christian von. *Non-contractual liability arising out of damage caused to another (PEL liab. dam.)*. New York: Oxford University Press, 2009, lvii, s. 415. *Principles of European law*, [v. 7]. ISBN 01-992-2941-4.

5.1 Sekundární oběti – nervový šok

Podle P. Zimy se sekundárními oběťmi rozumí: „...osoby, které utrpí psychickou újmu či šok jako důsledek toho, co se přihodilo třetí osobě (primární oběti), která byla porušením právní povinnosti postižena bezprostředně.“²¹⁶ V těchto případech hovoříme o nervovém šoku, resp. o psychiatrické nebo mentální újmě, která je medicínsky diagnostikovatelná a dosahuje tak intenzity újmy na zdraví.²¹⁷ Uvedený stav však nemusí nastat v důsledku jediné události. Ve věci *North Glamorgan NHS Trust v Walters* byla náhrada přiznána ve věci žalobce, kterému zemřel syn, když v průběhu dlouhých třiceti šesti hodin nastala celá série medicínských chyb včetně opakovaně chybně určené diagnózy.

Rozlišovat lze podle P. Zimy škálu různých případů např. s ohledem na vztah primární a sekundární oběti – buď půjde o vztah příbuzenský či obdobný, nebo o osoby úplně cizí. V případech nervového šoku se dále rozlišují situace, kdy sekundární oběť byla přímým svědkem (např. smrti) primární oběti, nebo zda se o škodní události dozvěděla zprostředkovaně, přičemž u v pořadí druhých jmenovaných případů se bere v potaz i hledisko časové, tj. s jakým časovým odstupem se tak stalo.²¹⁸

Výše uvedené vychází z britské tradice common law, konkrétně se často uvádí následující dvojice významných případů: *Alcock v. CC Yorkshire*²¹⁹ a *McLoughlin v O'Brien*,²²⁰ z nichž vyplynul a byl konkretizován test tří kritérií, které musí být všechny kumulativně naplněny a na základě kterých se tamní případy sekundárních obětí musí posuzovat: (i) *blízkost (kvalita) vztahu primární a sekundární oběti*, (ii) *časová a místní blízkost sekundární oběti k neštěstí* a (iii) *prostředky, kterými bylo neštěstí vnímáno resp. způsob, jak se o neštěstí sekundární oběť dozvěděla*.²²¹

V prvním ze jmenovaných případů šlo o deset žalobců (v rozličných rodinných či obdobných vztazích s primárními oběťmi), kteří utrpěli nervový šok – újmu na zdraví v souvislosti s neštěstím na Hillsborough stadionu v Sheffieldu v roce 1989, kde došlo k úmrtí 95 lidí a zranění přes 400 lidí v důsledku chybného postupu tamní policie při

²¹⁶ ZIMA, Petr. Nervový šok a sekundární oběti. *Právní rozhledy*. 2008, roč. VII, č. 6, s. 216. ISSN 1210-6410.

²¹⁷ ROGERS ROGERS, W.V.H. *Winfield and Jolowicz on tort*. 18th ed. London: Sweet & Maxwell, 2010, cix, s. 258-260. ISBN 978-1-84703-793-0.

²¹⁸ ZIMA, Petr. opět. cit.

²¹⁹ *Alcock v. CC Yorkshire* 1992 A.C. 310.

²²⁰ *McLoughlin v O'Brien* 1983 1 A.C. 410.

²²¹ BRÜGGEMEIER, Gert, COLOMBI CIACCHI, Aurelia, COMANDÉ Giovanni. opět. cit. s. 241.

organizaci situace v hledišti. Žalobci však nebyli přímo přítomni na místě – někteří viděli neštěstí v televizi, jiní na stadionu sice byli, ale v jiných nedotčených sektorech pro diváky. Z tohoto případu vyplynulo několik závěrů. Mezi primární oběti a sekundární oběti musí být *dostatečně těsné pouto lásky a náklonnosti*. Takové pouto se předpokládá u manželů, rodičů a dětí případně u zasnoubených párů, u ostatních příbuzných nebo blízkých přátel se musí podrobně zkoumat a tímto testem projdou jen v případech, když prokáží bližší citový vztah k oběti než je obvyklé.

Pokud jde o blízkost sekundární oběti k neštěstí, musí být tato *přítomna* buď *přímo na místě*, nebo *dorazit bezprostředně poté*.²²² Tak tomu bylo například v případě *McLoughlin v O'Brien*. Při autonehodě byla usmrcena dcera žalobkyně, přičemž dále došlo k závažným zraněním dalších dvou jejích dětí a také manžela. Žalobkyně se nacházela v době neštěstí dvě míle od místa nehody, byla však do dvou hodin poté svou známou dopravena do nemocnice, kde jí byla sdělena informace o smrti její dcery a dále viděla na vlastní oči ostatní vážně zraněné členy své rodiny. Uvedený čas postačil k tomu, aby byla se svým nárokem úspěšná, zatímco v případě *Alcock v. CC Yorkshire* bylo časové rozmezí devíti hodin posouzeno již opačně.²²³

Ve vztahu k třetímu kritériu platí, že sekundární oběť musí být přímým svědkem neštěstí, zprostředkované svědectví pomocí sdělení jiného, televizí, rozhlasem, po telefonu a podobně není dostačující.

V případě Německa a náhrady nemajetkové újmy u sekundárních obětí se uvádí následující: „...ustálil se názor, že za určitých okolností lze považovat fyzické a psychické reakce na smrt nebo závažnou újmu na zdraví jako újmu na statcích chráněných § 823 odst. 1 BGB, a tak jako přímou škodu.“²²⁴

Aby výše uvedené mohlo být kvalifikováno jako újma na zdraví ve smyslu § 823 odst. 1 BGB, musí se jednat o diagnózu ve smyslu zdravotní vědy, nepostačí například pouhý zármutek. Ba co víc, i medicínou uznaná újma musí dosáhnout určité intenzity. Nesmí se jednat o reakci obvyklou, naopak, musí jít o újmu na zdraví, která stupněm a typem přesahuje svou velkou závažností obvyklou míru utrpení.²²⁵

²²² *Immediate aftermath* teorie.

²²³ Dotčené osoby se dostavily k identifikaci obětí po devíti hodinách od neštěstí.

²²⁴ BRÜGGEMEIER, Gert, COLOMBI CIACCHI, Aurelia, COMANDÉ Giovanni. opět. cit. s. 212.

²²⁵ *Ibid.* s. 212-214.

Pokud jde o okruh oprávněných osob, je požadován zvláštní vztah mezi primární a sekundární obětí, může jít o manžele, rodiče a děti, avšak i o milence nebo životní partnery.²²⁶

Na jeden z typových případů dítěte poškozeného v těhotenství poukazují A. Janczuk a M. M. V. Gomes. Při dopravní nehodě byl vážným způsobem zraněn muž, jehož manželka byla v dobu, ve které se dozvěděla o nehodě, zrovna těhotná. Muž byl poté v komatu po dobu tří měsíců následujících po nehodě. Žena kvůli tomu utrpěla šok a dítě se narodilo s poškozeným mozkiem. Soud rozhodl tak, že škůdce byl odpovědný jak za újmu muže, tak ženy a dále i dítěte (resp. újmy na zdraví plodu, který byl v děloze matky). Soud dále rozhodl, že dítě může uplatnit svůj nárok z titulu újmy na zdraví bez ohledu na to, zda matčin šok dosáhl takové úrovně či intenzity, aby mohl být považován za újmu na zdraví dle německé soudní rozhodovací praxe.

Bereme-li v potaz výši náhrad přisuzované sekundárním obětem, německé soudy štědrostí neoplyvají.²²⁷ F. Wagner-von Papp a J. Fedtke uvedené tvrzení dokládají²²⁸ následujícími případy – náhrada ve výši 1.000 EUR pro otce, který našel svého desetiletého syna na místě nehody a stihl s ním ještě před smrtí promluvit, dále náhrada ve výši 5.000 EUR pro každého ze synů, kteří byli svědky vraždy své matky, nebo 3.000 EUR pro manžela, u něhož byla splněna podmínka vážné psychopatologické újmy delšího trvání v důsledku úmrtí jeho manželky při autonehodě.

5.2 Solatium doloris

Od výše uvedeného se odlišují případy „v rámci stávajícího konceptu solatium doloris, tj. konceptu, který představuje kompenzaci za morální újmu a který je obecně definován jako újma na citech způsobených úmrtím blízké osoby, kde nervový šok blízkých osob není (resp. nemusí být) přítomen.“²²⁹

Koncept *solatium doloris* nalézáme velmi často jako jednu ze složek práva na náhradu škody, kam byl zařazen soudním interpretací a dotvářením práva s poukazem na nutnost interpretovat „jednoduché právo“ souladně ústavním pořádkem.

²²⁶ Ibid. 239-240.

²²⁷ Ibid. 240-241.

²²⁸ WAGNER-VON PAPP, Florian, FEDTKE, Jörg. Germany. s. 268 In OLIPHANT, Ken, STEIGINER, Barbara eds. *European Tort Law Yearbook*. 2012, roč. XI, č. 1. ISSN 2190-7773.

²²⁹ Ibid.

I v souvislosti se zaměřením této práce a akcentem na otázky zdraví nelze nezmínit italský přístup. Zlomovými byla dvě rozhodnutí Italského nejvyššího soudu z roku 2003.²³⁰ Jednalo se o nároky příbuzných po muži usmrčeném při autonehodě a nároky rodičů dítěte, které se z důvodu lékařského pochybení narodilo s vážným poškozením zdraví. Z pohledu tehdejší úpravy v italském civilním právu vznikala nárok na náhradu nemajetkové újmy pouze v rámci bolestného, snížení společenského uplatnění a při zásahu do práva na zdraví. Nejvyšší soud však s ohledem na čl. 2 italské ústavy zaručující nedotknutelnost práv jednotlivce judikoval, že nemajetková újma musí být chápána jako široká kategorie zahrnující v sobě jakékoliv porušení hodnot a práv jednotlivce. Dojde-li tedy k újmě na právu přímo zaručeným ústavou, je na místě poskytnout mu ochranu.

Zajímavá situace nastává v Québecu, kde se systém kontinentálního práva setkává se systémem common law. S ohledem na common law tradici nebyl obecně koncept *solatia doloris* připuštěn, zohledňoval se však utrpený nervový šok nebo jiné nemoci související se smutkem či šokem, přičemž nakonec vývoj dospěl do stádia plného uznání nároku na náhradu nemajetkové újmy v případě smrti blízké osoby,²³¹ tedy v současné době nachází koncept *solatium doloris* v Québecu své uplatnění.

Soudy v Kanadě historicky vycházely z rozhodnutí *Canadian Pacific Railway Co. v. Robinson*²³² z roku 1887, v jehož důsledku nebyl nárok na náhradu nemajetkové újmy v souvislosti s výše uvedeným připuštěn. Změnou judikaturní praxe pak bylo rozhodnutí Nejvyššího soudu v Kanadě ve věci *Augustus v. Gosset*.²³³

Jednalo se případ, kdy byl devatenáctiletý mladík usmrčen nezákonným užitím zbraně ze strany policisty poté, co se po zadržení mladík dal na útěk, byl dostihnout, otočil se proti policistovi a došlo protiprávně k výstřelu. Matka oběti následně podala žalobu k soudu, přičemž se domáhala náhrady nemajetkové újmy mj. z titulu tzv. *solatia doloris*.

²³⁰ Rozhodnutí č. 8827 a č. 8828 ze dne 31. 5. 2003 – citováno vč. rozboru In BRÜGGEMEIER, Gert, COLOMBI CIACCHI, Aurelia, COMANDÉ Giovanni. opět. cit. s. 171 a násl.

²³¹ SHEEHAN, Martin F. REMEDIES FOR DELICTUAL AND CONTRACTUAL BREACH: A QUÉBEC CIVIL LAW PERSPECTIVE. In: [online]. 2006 [cit. 2013-12-11]. Dostupné z: http://www.fasken.com/files/Publication/0444e351-885a-4176-a343-09123dd7f2ea/Presentation/PublicationAttachment/35071cf1-8776-471c-bd05-0f8260c1909a/REMEDIES_FOR_DELICTUAL_AND_CONTRACTUAL_BREACH.pdf.

²³² *Canadian Pacific Railway Co. v. Robinson* (1887), 14 S.C.R. 105.

²³³ *Augustus v. Gosset* (1996), 3 S.C.R. 268.

Soud jednoznačně konstatoval, že v otázkách náhrady nemajetkové újmy (*solatium doloris*) se i s ohledem na právní tradici Québecu musí přihlídnout k francouzskému právu, nikoliv k právu anglickému.²³⁴ Jedním dechem soud ve stejném odstavci rozhodnutí dodává, že francouzské právo zmíněné právo uznávalo vždy a v odstavci č. 34 rozhodnutí pak užívá srovnávací argument s Belgií a Skotskem, které jej také uznávají. Soud dále konstatoval, že při interpretaci termínu *solatium doloris* musí hrát hlavní roli zásada *restitutio in integrum*, totiž že při interpretaci je nutné hledět na to, aby příslušná nemajetková újma byla odčiněna resp. zmírněna v plné své šíři.²³⁵

Soud přikročil k demonstrativnímu vyjmenování faktorů, které mají být v rámci posuzování konkrétních okolností každého případu zohledněny při stanovení výše peněžité satisfakce: (i) *okolnosti smrti*, (ii) *věk oběti a rodiče*, (iii) *povaha a kvalitativní stránka vztahu mezi obětí a rodičem*, (iv) *osobnost rodiče schopnost zvládnout duševní důsledky smrti*, (v) *dopad smrti na život rodiče ve světle např. možnosti mít dílčí potomky či již jejich dosavadní existence*.²³⁶

5.3 Český pohled

Obecně lze říci, že problematice „negativně zasaženého okolí“ primárních obětí či poškozených není v našich poměrech věnována velká pozornost.²³⁷ V rámci české praxe nejsou ani jeden z konceptů uvedených výše propracovány detailně a různé aspekty se mohou vzájemně prolínat.

Dosavadních českých judikатурních závěrů k této problematice je totiž poskrovnu, a když už existuje, nestaví práva sekundárních obětí do dvakrát příznivého světla. Budeme-li uvažovat o sekundárních obětech, jak je definuje P. Zima výše, narazíme v případě tvrzené škody resp. újmy na zdraví, ve kterou vyústily psychická újma či nervový šok, na dva problémy – jsou jimi příčinná souvislost a předvídatelnost škody resp. újmy.

²³⁴ Ibid. srov. odstavec 32.

²³⁵ Ibid. srov. odstavec 38.

²³⁶ Ibid. srov. odstavec 50.

²³⁷ ZOLÁKOVÁ, Zuzana. Rozhovor s hostem měsíce máj 2012: JUDr. Petr Šustek, PhD. *pravo-medicina.sk*. [online]. 14. května 2012 [cit. 2013-12-20] Dostupné z WWW: <http://www.pravo-medicina.sk/detail-aktuality?new_id=527>.

Nutno říci, že česká judikatura dovolacího soudu v otázce příčinné souvislosti setrvává na následujícím právním závěru obsaženém v rozhodnutí bývalého Nejvyššího soudu ČSR ze dne 30. 11. 1976, sp. zn. 2 Cz 36/76, publikovaném pod č. 7 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1979, podle kterého *příčinnou souvislost mezi jednáním škůdce a vzniklou škodou nelze dovodit ze skutečnosti, která je již sama následkem, za něž škůdce odpovídá z jiného právního důvodu. Tak je tomu např. tehdy, utrpěl-li někdo škodu v důsledku reakce (šoku) na zprávu o smrtelném úrazu jiné osoby, který škůdce způsobil a za škodu z něhož (srov. § 448 o.z.) odpovídá. Žalobkyně byla v daném případě stížena psychickým šokem s následnými poruchami hybnosti a vyjadřování, depresivními a úzkostnými stavy v důsledku šoku, který vytrpěla, když se dozvěděla o tom, že její nezletilý syn utrpěl zranění při vyhlídkovém letu, kterým následně v nemocnici podlehl.*

Uvedený závěr byl shledán v souladu s ústavním pořádkem v usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 2. 2000, sp. zn. II. ÚS 494/99, i když nutno podotknout, že obsáhlejší odůvodnění rozhodnutí bohužel chybí. Z pohledu skutkových okolností šlo o případ, kdy na dceru žalobců najel vůz Liaz Luka a způsobil tak její okamžitou smrt a současně došlo k těžkému poranění matky jednoho z žalobců, které si vyžádalo amputaci její dolní končetiny. Jednalo se tedy o kombinaci fatálního zranění (dcera) a zranění velmi vážného (matka jednoho z žalobců). Oba žalobci se neúspěšně domáhali ušlého zisku ze svých podnikatelských aktivit, kterých zanechali v důsledku svého špatného psychického stavu, šlo tedy o nárok na náhradu škody – ušlého zisku, ne nemajetkové újmy.

Pro úplnost je možné uvést, že na výše uvedených závěrech se nic nezměnilo dodnes.^{238 239}

Na druhou stranu koncept *solatia doloris* se u nás uplatní, konkrétně byl reprezentován § 444 odst. 3 občanského zákoníku 1964 s přesahy k § 13 odst. 2, 3 občanského zákoníku 1964. Zde lze odkázat na příslušné partie této práce výše. Přesto

²³⁸ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2006 sp. zn. 1354/2005, 25 Cdo 1355/2005 – posttraumatická stresová porucha rozvinutá u žalobkyně na základě depresivní poruchy a šoku v reakci na nepříznivou životní situaci vyvolanou úmrtím jejího syna při dopravní nehodě, přičemž žalobkyně byla přímo účastna nehody jako spolujezdkyně.

²³⁹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2007, sp. zn. 25 Cdo 2275/2005 – psychické zhroucení vyústivší v plný invalidní důchod žalobkyně v důsledku smrti jejího manžela a syna při dopravní nehodě.

uvedme alespon jeden pripad reseny soudem v ramci sporu na ochranu osobnosti, který se týkal mj. okruhu oprávněných osob.

Ve věci vedené pod sp. zn. 31 C 71/2010 rozhodoval Městský soud v Praze případ týkající se smrti dívky v nemocnici po aplikaci infuze obsahující smrtelnou dávkou draslíku, když ta se do infuze dostala až po jejím otevření v žalované nemocnici. Svůj nárok z titulu ochrany osobnosti uplatňovali i prarodiče poškozené dívky. Soud k tomu uvedl následující: „...*objektivně tragický dopad úmrtí vnučky do jejich životů jednoznačně svědčí závěru soudu o tom, že také tito žalobci mají v souladu s ust. § 13 odst. 2 ObčZ. nárok na náhradu nemajetkové újmy v penězích. Přitom je třeba dodat, že ust. § 444 odst. 3 ObčZ. se na tyto žalobce coby prarodiče usmrcené osoby nevztahuje, což již samo o sobě plně svědčí o nedostatečnosti a neúplnosti této normy, neboť v některých případech (byť výjimečných) může mít usmrcení potomka objektivně výrazně horší dopady na jeho prarodiče než na jeho rodiče.*“

Samotná okolnost, že se jednalo o prarodiče, tedy příbuzné, by v daném případě nepostačoval. Žalobci však byli úspěšní proto, že se s poškozenou denně stýkali a dokonce o ni pečovali.

Pokud jde o dopad úpravy nového občanského zákoníku, princip *solatia doloris* zůstává zachován prostřednictvím § 2959, přičemž podrobnosti byly již mj. popsány v předchozí kapitole a změny lze shrnout v bodech: (i) zrušení pevně stanovené výše náhrady (nově náhrada plně vyvažující utrpení případně pravidla slušnosti), (ii) rozšíření počtu oprávněných osob, (iii) povinnost prokázat existenci duševních útrap včetně otázky související s faktickou kvalitou vztahu blízkých osob.

Otázkou zůstává, jak přesně interpretovat § 2971. Z textu předmětného ustanovení vyplývá, že nárok v něm obsažený se týká osob odlišných od primární oběti, když takové osoby musí důvodně vnímat újmu vzniknuvší primární oběti za své osobní neštěstí. Uvedený nárok je odrazem jakéhosi trestu pro škůdce zohledňující míru jeho zavinění, která odůvodňuje takový postup.

Nutno podotknout, že v důvodové zprávě se k uvedenému ustanovení mnoho nepíše a při výkladu nám proto nepomůže. Nelze si vystačit ani s čistě gramatickou metodou výkladu. Naopak poněkud matoucí může být užití pojmu *osobní neštěstí*, otazníky vzbuzuje například jeho vztah k pojmu jinde užitých *duševních útrap*. Dále je možné si položit otázku, jak lze vnímat újmu cizí jako své vlastní osobní neštěstí. Ve

vztahu např. k nezúčastněným svědkům dopravních nehod lze v neposlední řadě argumentovat ve prospěch restriktivního výkladu uvedeného ustanovení kvůli obavě z nadměrného rozšíření odpovědnosti škůdce (teorie adekvátní příčinné souvislosti) a vůbec z velkého nárůstu sporů.

Zůstaneme-li u příkladu svědka nehody, který nemá ke škůdci ani k primárně poškozenému žádný bližší vztah, je možné zvolit interpretaci, díky které se za splnění výše uvedených podmínek dočká dotčená osoba peněžitého zadostiučinění. Na základě teleologického výkladu lze seznat, že smyslem předmětného ustanovení (které je navíc speciální vůči ustanovením předchozím) je postihnout některé další případy, které by jinak nebyly zahrnuty do systému náhrady nemajetkové újmy s tím, že účelem je neponechat nejzávažnější²⁴⁰ případy újmy jednak bez sankce směrem k původci a hlavně bez satisfakce směrem k dotčené osobě. Výklad opačný by do jisté míry popřel aplikovatelnost uvedeného ustanovení a bylo by vůbec otázkou, na které případy se má použít.

Jelikož se jedná o institut z předchozí úpravy neznámý, lze se domnívat, že snahou autorů bylo postihnout právě výše naznačené případy a zaplnit tak bílé místo v právní úpravě. Tím se nechce říci, že by to bylo nutné, ostatně z předchozích částí této práce vyplynulo, že v zahraničních jurisdikcích jsou obvykle podobné nároky posuzovány restriktivně s tím, že roli hraje např. blízký vztah primární oběti a třetí osoby. Na druhou stranu širší výklad a přijaté české řešení lze chápat jako posílení práv poškozených a možnost postihnout ty nejzávažnější případy újmy, které by jinak nebyly nikterak zohledněny.

²⁴⁰ Nejzávažnější jak co dopadu na dotčenou osobu (osobní neštěstí), tak co do subjektivní stránky jednání škůdce.

Závěr

Otázka náhrady nemajetkové újmy vzniklé v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb je téma, které v posledních letech nabývá na důležitosti a to především v souvislosti s tím, jak roste role základních lidských práv a jak se mění vztah lékař – pacient. Pokud jde o medicínsko-právní spory, lze říci, že se vyznačují celou řadou specifíků, což v rámci právní obce klade důraz na specializaci na předmětnou problematiku.

Cílem této práce bylo ohlédnout se za tím, kam dospěla nauka resp. soudní praxe zejména v souvislosti s odčítáním nemajetkové újmy v penězích při protiprávních zásazích jednak do osobnostní sféry pacientů a jejich blízkých a v menší míře přímo při újmě na zdraví resp. popsat, porovnat a vyzdvihnout klady a možné záporny právní úpravy podle nového občanského zákoníku.

Za účinnosti občanského zákoníku 1964 panovaly nejasnosti ohledně uplatňování práv z titulu porušení práva na ochranu osobnosti a práv z titulu škody na zdraví, což bylo dáno především zařazením náhrady některých nemajetkových práv do partií občanského zákoníku 1964 týkajících se náhrady škody (ač se pod pojem škody neřadila nemajetková újma). Bylo proto nutné řešit otázky možného souběhu resp. konkurence uplatnění zmíněných nároků. Poškození navíc byli často nuceni vést dva spory u různých soudů – jednou o náhradu škody a jednou o náhradu nemajetkové újmy plynoucí z protiprávního zásahu do práva na ochranu osobnosti. Dalším bodem právní úpravy, který byl často předmětem diskuzí, byla technika hodnocení škody na zdraví pomocí tabulek a systému bodů, přičemž i ustanovení týkající se jednorázového odškodnění za škodu usmrcením bylo kritizováno z důvodu paušálního pojetí stanovení výše odškodnění resp. náhrad.

V rámci zahraničních úprav se lze setkat s tím, že pojetí škody zahrnuje vedle majetkové složky také složku nemajetkovou. Nejliberálnější ve zmíněném ohledu je francouzská úprava, ze které vychází i kodex v Québecu. Poněkud restriktivnější přístup volí např. německý BGB.

Nový občanský zákoník s sebou přináší celou řadu změn. V souvislosti s právem na ochranu osobnosti nelze nezmínit, že ze systematického hlediska se nároky na náhradu nemajetkové újmy z titulu neoprávněného zásahu do osobnostního práva nově

řadí do části upravující delikty, což se odráží i v procesní rovině. Velkou změnou dále prochází úprava náhrad při ublížení na zdraví a usmrcení. Možnost větší míry zohlednění individuálních okolností případu ze strany soudu je nutné hodnotit pozitivně. Druhým dechem je však zapotřebí dodat, že takový přístup klade jistě větší nároky příslušné soudce a navíc, že uvedená změna si vybere svou daň v rovině období právní nejistoty poškozených. Lze se v této souvislosti přimluvit za to, aby právě na často nepříznivé postavení poškozených bylo pamatováno v úpravě civilního procesu.

Možná trochu překvapivě doposud není věnována větší pozornost ustanovení nového občanského zákoníku týkající se k tzv. sekundárních obětí, přestože ze srovnání se zahraničními úpravami plyne, že jej lze interpretovat ve větší šíři, než bývá na kontinentu obvyklé. Je však otázkou, zda česká soudní praxe nezvolí přístup opatrnější např. s odkazem na teorii adekvátní příčinné souvislosti či požadavků na jistou kvalitu vztahu mezi primárním a sekundárním poškozeným.

Seznam zkratek

ABGB	Zákon ze dne 1. 6. 1811, JGS Nr. 946/1811, Das Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch, ve znění pozdějších předpisů
BGB	Zákon ze dne 18. 8. 1896, RGBl. S. 195, Das Bürgerliche Gesetzbuch, ve znění pozdějších předpisů
DCFR	Návrh společného referenčního rámce
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚLPS	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. listopadu 1950, č. 209/1992 Sb.
GG	Základní zákon Spolkové republiky Německo ze dne 23. 5. 1949, BGBl. I S.1, Grundgesetz, ve znění pozdějších předpisů.
Listina	Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.
LZPSEU	Listina základních práv a svobod EU č. 2007/C 303/01
Nový občanský zákoník, NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
Občanský zákoník 1964	Zákon č. 40/1964 Sb. občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
PETL	Principy evropského deliktního práva

ÚPD	Úmluva o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989, č. 104/1991 Sb. m. s.
ÚLPB	Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně ze dne 4. dubna 1997, č. 96/2001 Sb. m. s.
ZSS	Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování

Použitá literatura

Monografie

BAR, Christian von. *Non-contractual liability arising out of damage caused to another (PEL liab. dam.)*. New York: Oxford University Press, 2009, lvii, 1384 s. Principles of European law, [v. 7]. ISBN 01-992-2941-4.

CÍSAŘOVÁ, Dagmar, SOVOVÁ, Olga a kol. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2. upravené a doplněné vydání. Praha: Orac, 2004. 183 s. ISBN 80-86199-75-4.

ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář : úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4. 2008*. Praha: Linde, 2008, 2 sv. (1391, 1397-2639 s.). ISBN 978-80-7201-687-7.

HOLČAPEK, Tomáš. *Dokazování v medicínsko-právních sporech*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, 212 s. ISBN 978-80-7357-643-1.

HÖHNE, Sylva, KUCHAROVÁ, Věra, SVOBODOVÁ, Kamila, ŠŤASTNÁ, Anna, ŽÁČKOVÁ Lucie. *Rodina a zaměstnání s ohledem na rodinný cyklus*. 1. Vydání. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., 2010. 108 s. ISBN 978-80-7416-059-2.

KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xxvii, 1660 s. ISBN 978-80-7400-365-3.

KNAP, Karel, ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2004. 435 s. ISBN 80-7201-484-6.

KOCH, A., Bernard. *Medical Liability in Europe: A Comparison of Selected Jurisdictions*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH, 2011. 704 s. ISBN 978-3-11-026010-6.

LINDEN, Jean-Louis Baudouin. *Tort law in Canada*. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2010. 248 s. ISBN 90-411-3373-9.

MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kolektiv. *Občanský zákoník. Velký komentář*. sv. 1. Praha: Leges, 2013. 720 s. ISBN 978-80-87576-86-1

MOLEK, Pavel. *Právo na spravedlivý proces*. vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 573 s. ISBN 978-80-7357-748-3.

ROGERS, W. V. H. *Winfield and Jolowicz on tort*. 18th ed. London: Sweet & Maxwell, 2010, cix, 1225 s. ISBN 978-1-84703-793-0.

STOLÍNOVÁ, Jitka, MACH, Jan. *Právní odpovědnost v medicíně*. 2., dop. a přepracované vyd. Praha: Galén, 2010, 159 s. ISBN 978-807-2626-861.

ŠUSTEK, Petr a HOLČAPEK, Tomáš. *Informovaný souhlas: teorie a praxe informovaného souhlasu ve zdravotnictví*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007, 243 s. ISBN 978-807-3572-686.

ŠVESTKA, Jiří, DVORŽÁK, Jan. a kol. *Občanské právo hmotné*. Svazek II., 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009. 550 s. ISBN 978-80-7357-466-4.

ŠVESTKA, Jiří aj. *Občanský zákoník I. §1-459. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. 1221 s. ISBN 978-80-7400-066-9.

TĚŠINOVÁ, Jolana; ŽDÁREK, Roman; POLICAR, Radek. *Medicínské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 414 s. ISBN 978-80-7400-050-8.

VOJTEK, Petr. *Přehled judikatury ve věcech náhrady škody*. Praha: ASPI, 2006. 712 s. ISBN 80-7257-194-3.

WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, Pospíšil, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, xxv, 931 s. ISBN 978-807-3577-506.

ZWEIGERT, Konrad, KÖTZ, Hein. *Introduction to comparative law*. 3th rev. ed. Oxford: Clarendon Press, 1998, xxvi, 714 s. ISBN 0-19-826859-9.

Příspěvky ve sborníku

BRÜGGEMEIER, Gert. Protection of personality rights in the law of delict/torts in Europe: mapping out paradigms. In BRÜGGEMEIER, Gert, COLOMBI CIACCHI, Aurelia, O'CALLAGHAN, Patrick (eds). *Personality rights in European tort law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. s. 5, s. 24-25. ISBN 978-051-1676-161.

BRÜGGEMEIER, Gert. Western Tort Law. In BUSSANI, Mauro, WERRO, Franz. *European private law: a handbook*. Berne: Stämpfli, 2009, xiv, s. 317-329. ISBN 978-1-5960-5555-0.

WÜNSCH, Sabine, PANETTI, Francesco. Non-pecuniary damages: how fundamental rights shake traditional barriers. In BRÜGGEMEIER, Gert, COLOMBI CIACCHI, Aurelia, COMANDÉ, Giovanni. *Fundamental rights and private law in the European Union*. New York: Cambridge University Press, 2010, 2 v. s. 165. ISBN 05-211-9633-7.

KRZEMINSKA-VAMVAKA, Joanna, O'CALLAGHAN, Patrick. Mapping out of privacy in tort law. In BRÜGGEMEIER, Gert, COLOMBI CIACCHI, Aurelia, COMANDÉ Giovanni. *Fundamental rights and private law in the European Union*. New York: Cambridge University Press, 2010, 2 v. s. ISBN 05-211-9633-7.

Odborné články

DOLEŽAL, Adam, KAMENÍKOVÁ, Hana. Finanční satisfakce v případě zásahu do osobnostního práva na fyzickou integritu (Část první). *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2012, roč. 2, č. 1. s. 58-68, ISSN 1804-8137.

DOLEŽAL, Adam. Finanční satisfakce v případě zásahu do osobnostního práva na fyzickou integritu (Část druhá). *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2012, roč. 2, č. 2. s. 1-13, ISSN 1804-8137.

DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš. Uplatnění PETL při řešení některých složitých kauz v oblasti příčinné souvislosti v medicínskoprávních sporech. *Soudní rozhledy*. 2013. č. 7-8/2013, s. 242-252. ISSN 1211-4405.

ELISHER, David. Náhrada nemateriální újmy de lege ferenda s ohledem na současné trendy deliktního práva. *Právník*, 2008, č. 10. s. 1101-1107. ISSN 0231-66.

ELISHER, David. Pojetí škody, resp. újmy v aktuálních dokumentech evropského deliktního „soft law“. *Právník*, 2011, č. 4. s. 378-399. ISSN 0231-66.

HAJN, Petr. K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti. *Bulletin advokacie*. 2003, č. 4, s. 7-12. ISSN 1210-6348.

JANEČEK, Václav. K přípustnosti sankční náhrady škody. *Právní rozhledy*, 2013, č. 5, s. 153 – 163. ISSN 1210-6410.

KADEČKA, Stanislav. Prostředky občanskoprávní ochrany osobnosti v soudní praxi. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 1999, roč. 7, č. 2, s. 179-187. ISSN 1210-9126.

MIKYSKA, Martin. Náhrada škody újmy na zdraví podle návrhu nového občanského zákoníku – krok kupředu nebo zpět? *Právní rozhledy*, 2008, č. 4, s. 826 – 828. ISSN 1210-6410.

NERADOVÁ, Věra. Uplatnění nároku na ochranu osobnosti s požadavkem náhrady nemajetkové újmy v penězích. *Právní rozhledy*, 2011, č. 5, s. 180 – 184. ISSN 1210-6410.

NOAH, Lars. Comfortably Numb: Medicalizing (and Mitigating) Pain-and-Suffering Damages. *University of Michigan Journal of Law Reform*, 2009, roč. 42, č. 3. ISSN: 0033-1546.

NONNEMANN, František. Právní úprava osobnosti v novém občanském zákoníku a její vztah k ochraně osobních údajů. *Právní rozhledy*, 2012, č. 13-14, s. 505. ISSN 1210-6410.

POPOVICI, Adrian. Personality rights – a civil law concept. *Loyola Law Review*, 2004, roč. 50, č. 2, s. 51. ISSN 0192-9720.

RYŠKA, Michal. Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti. *Právní rozhledy*. 2009, č. 9, s. 305-308. ISSN 1210-6410.

RYŠKA, Michal. Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti. *Právní rozhledy*. 2009, č. 16, s. 591-593. ISSN 1210-6410.

SVEJKOVKÝ, Jaroslav. Náhrada škody – závazky z deliktů. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 5, s. 34-36. ISSN 1210-6348.

TOMANČÁKOVÁ, Blanka. Kolikrát ještě budeme diskutovat kolik za lidské utrpení? *Právní rozhledy*, 2009, č. 3, s. 99. ISSN 1210-6410.

TOMSA, Miloš. Nový občanský zákoník a jeho vliv na rozhodovací činnost soudce. *Soudce*. 2012. roč. XIV, č. 2, s. 4-8. ISSN 1211-5347.

VLASÁK, Michal. Náhrada nemajetkové újmy v případě usmrcení osoby blízké. *Právní fórum*. 2010, roč. VII, č. 4, s. 189-192. ISSN 1214-7966.

VLASÁK, Michal. Opustí občanský zákoník princip pekuniární kondemnice?. *Právní rozhledy*. 2008, roč. VII, č. 2, s. 20-27. ISSN 1210-6410.

VOJTEK, Petr. K odškodňování ztížení společenského uplatnění podle nového občanského zákoníku. *Soudce*. 2013. roč. XV, č. 4, s. 4-8. ISSN 1211-5347.

VOJTEK, Petr. Dvě otázky medicínského práva, pro něž bude nový občanský zákoník přelomový. *Soudní rozhledy*. 2013. č. 4, s. 122-128. ISSN 1211-4405.

WAGNER-VON PAPP, Florian, FEDTKE, Jörg. Germany. s. 242-278 In OLIPHANT, Ken, STEIGINER, Barbara eds. *European Tort Law Yearbook*. 2012, roč. XI, č. 1. ISSN 2190-7773.

ZIMA, Petr. Nervový šok a sekundární oběti. *Právní rozhledy*. 2008, roč. VII, č. 6, s. 216-221. ISSN 1210-6410.

Elektronické dokumenty

European Committee on Legal Co-operation. NYS, Herman. *Report on medical liability on Council of Europe Member States: A comparative study and Recommendations* [online] Strasbourg: CDJC, 7 March 2005 [cit. 2013-09-05]. Dostupný z WWW: <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdcj/CJSMED/CDCJ%20_2005_%203%20e%20Report%20on%20Medical%20Liability.pdf>.

MARX, David. *Chyby v medicíně – možnost prevence*. 3. Lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze. [cit. 2013-9-7]. 41 s. (PDF). Dostupný z WWW: <http://old.lf3.cuni.cz/etika/david_marx_chyby_v_medicine.pdf>.

Medical Errors. [online]. Special Eurobarometer 241 / Wave 64.1 & 64.3 - TNS Opinion & Social, European Commission, 2006. [cit. 2013-9-7]. 62 s. (PDF). Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/health/ph_information/documents/eb_64_en.pdf>.

SHEEHAN, F. Martin. *Remedies for Delictual and Contractual Breach: A Quebec Civil Law Perspective*. 2006. [cit. 2013-11-25]. 29 s. Dostupný z WWW: <http://www.fasken.com/files/Publication/0444e351-885a-4176-a34309123dd7f2ea/Presentation/PublicationAttachment/35071cf1-8776-471c-bd05-0f8260c1909a/REMEDIES_FOR_DELICTUAL_AND_CONTRACTUAL_BREACH.pdf>.

STAUCH, S., Marc. *Medical Malpractice and compensation in Germany*. Chicago-Kent Law Review, 2011. roč. 86, č. 3. [cit. 2013-11-25]. s. 1139 - 1168. (PDF). Dostupný z WWW: <<http://www.cklawreview.com/wp-content/uploads/vol86no3/Stauch-Cut.pdf>>.

Internetové zdroje

CEPL, Vojtěch. Wergeld II: Kolik stojí lidský život? *Jiné právo* [online]. 19. června 2008. [cit. 2013-11-25]. Dostupné z WWW: <<http://jinepravo.blogspot.com/2008/06/wergeld-ii-kolik-stoj-lidsk-ivot.html>>.

ČÁPOVÁ, Hana. Proč doktoři dělají chyby. Jít do nemocnice je nebezpečnější než bungee jumping. *CS-magazín*. [online]. 2004, č. 83. [cit. 2013-11-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2004081008>>.

JEŽEK, Martin. NCO NZO: Dotazníkový průzkum bezpečnosti ošetrovatelské péče. *Mladá fronta Zdravotnické noviny ZDN*. [online]. 2010, č. 10 [cit. 2013-11-25]. Dostupný z WWW: <<http://zdravi.e15.cz/clanek/mlada-fronta-zdravotnicke-noviny-zdn/nco-nzo-dotaznikovy-pruzkum-bezpecnosti-oseetrovatelske-pecce-450188>>.

ONDŘEJOVÁ, Eva. Občanskoprávní ochrana osobnosti po její smrti – srovnání platné právní úpravy a úpravy v novém občanském zákoníku. *Epravo.cz*. [online]. 12. 12. 2013 [cit. 2013-12-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/obcanskopravni-ochrana-osobnosti-po-jeji-smrti-srovnani-platne-pravni-upravy-a-upravy-v-novem-obcanskem-zakoniku-93147.html>>.

PETRÁŠOVÁ, Lenka. Nemocnice poškodí každého desátého pacienta. *iDNES.cz*. [online]. 22. června 2007 [cit. 2013-11-27]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/nemocnice-poskodi-kazdeho-desateho-pacienta-fz9-/domaci.aspx?c=A070621_210615_domaci_zra>.

RYŠKA, Michal. Paradigma rovnostářství a smrtící komparace aneb druhý krok do světa satisfakcí. *Jiné právo*. [online]. 11. července 2009. [cit. 2013-12-12]. Dostupné z WWW: <<http://jinepravo.blogspot.com/2009/07/paradigma-rovnostarstvi-smrtici.html>>.

RYŠKA, Michal. Má být degradující paušál skutečně pravidlem? *Jiné právo*. [online]. 5. března 2010. [cit. 2013-12-12] Dostupné z WWW: <<http://jinepravo.blogspot.com/2010/03/michal-ryska-ma-byt-degradujici-pausal.html>>.

ZOLÁKOVÁ, Zuzana. Rozhovor s host'om mesiaca máj 2012: JUDr. Petr Šustek, PhD. *pravo-medicina.sk*. [online]. 14. května 2012 [cit. 2013-12-23] Dostupné z WWW: <http://www.pravo-medicina.sk/detail-aktuality?new_id=527>.

Kvalifikační práce

RYŠKA, Michal. Ochrana osobnosti v aktuální soudní praxi. Brno, 2010. 138 s. Rigorózní práce. Masarykova Univerzita, Právnická fakulta. Katedra občanského práva.

Mezinárodní právní předpisy

Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. listopadu 1950, č. 209/1992 Sb. m. s.

Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně ze dne 4. dubna 1997, č. 96/2001 Sb. m. s.

Úmluva o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989, č. 104/1991 Sb. m. s.

Vnitrostátní právní předpisy

Zákon č. 946/1811 Sb. z. s., Obecný zákoník občanský.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 199/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

Vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 10. května 1976, č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Soudní rozhodnutí

Vnitrostátní

Ústavní soud ČR

Usnesení ústavního soudu ze dne 24. 2. 2000, sp. zn. II. ÚS 494/99.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 5. 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. I. ÚS 1919/08.

Nález Ústavního soudu ze dne 1. 3. 2000, sp. zn. II. ÚS 517/99.

Nález Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09.

Nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. I. ÚS 312/05.

Nález Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 350/03.

Nález Ústavního soudu ze dne 18. 5. 2001, sp. zn. IV. ÚS 639/2000.

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 6. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 75/04.

Nález Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04.

Nejvyšší soud ČR

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 12. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2870/2000.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2625/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 2009, sp. zn. 30 Cdo 4431/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2009, sp. zn. 30 Cdo 5188/2007.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2012, sp. zn. 30 Cdo 4842/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2010, sp. zn. 30 Cdo 1096/2009.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2012, sp. zn. 30 Cdo 1231/2011.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2010, sp. zn. 30 Cdo 3322/2008.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2206/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2011, sp. zn. 30 Cdo 4380/2009.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 5. 2013, sp. zn. 30 Cdo 3223/2011.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1678/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 4. 1962, sp. zn. 4 Cz 86/61.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2006 sp. zn. 1354/2005, 25 Cdo 1355/2005.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 1990, sp. zn. 1 Cz 59/90.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2013, sp. zn. 30 Cdo 3631/2011.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 10. 2004, sp. zn. 25 Cdo 4/2004.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. 3. 2005, sp. zn. 7 Tdo 219/2005.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2007, sp. zn. 25 Cdo 2275/2005.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2428/2010.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2003, sp. zn. 25 Cdo 168/2003.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 154/2007.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 11. 2001, sp. zn. 21 Cdo 123/2001

Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 30. 11. 1976, sp. zn. 2 Cz 36/76, publikovaný pod č. 7 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1979.

Vrchní soudy

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 2. 8. 2005, sp. zn. 1 Co 29/2005.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 19. 2. 2013, sp. zn. 1 Co 195/2012.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 4. 2006, sp. zn. 1 Co 348/2005.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 4. 2013, sp. zn. 1 Co 395/2010.

Krajské soudy

Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. 1. 1998, sp. zn. 23 C 52/96.

Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 24. 11. 2004, sp. zn. 11 C 17/2004.

Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 1. 6. 2012, sp. zn. 11 C 35/2007.

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 16. 1. 2013, sp. zn. 24 C 15/2005.

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 16. 1. 2013, sp. zn. 24 C 42/2008.

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 16. 12. 2011, sp. zn. 24 C 123/2011.

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 29. 8. 2008, sp. zn. 24 C 7/2007.

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 31. 5. 2011, sp. zn. 24 C 36/2008.

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 11. 2. 2011, sp. zn. 16 C 115/2010.

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 22. 2. 2013, sp. zn. 31 C 167/2010.

Rozsudek Městského soudu v Praze, sp. zn. 36 C 149/2004.

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 12. 9. 2005, sp. zn. 36 C 82/2004.

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 7. 10. 2010, sp. zn. 31 C 71/2010.

Mezinárodní a cizích států

ESLP

Benderskiy proti Ukrajině, rozsudek ESLP ze dne 15. 11. 2007, č. 22750/02.

V.C. proti Slovensku, rozsudek ESLP ze dne 8. 11. 2011, č. 18968/07.

S. a Marper proti Spojenému království, ESLP, 4. 12. 2008, č. 30562/04.

X a Y proti Nizozemsku, rozsudek ESLP, 26. 3. 1985, č. 8978/80.

Guillot proti Francii, rozsudek ESLP, 24. 10. 1996, č. 22500/93.

SDEU

Rozsudek SDEU ze dne 24. 11. 2013, *Katarína Haasová proti Rastislavu Petrikovi, Blance Holingové*, C-22/12.

Kanada

Canadian Pacific Railway Co. v. Robinson, (1887), 14 S.C.R. 105.

Augustus v. Gosset, (1996), 3 S.C.R. 268.

Arnold v. Teno, (1978) 2 S.C.R. 287.

Andrews v. Grand & Toy Limited, (1978) 2 R.C.S. (S.C.C.).

Thornton v. Prince George School District No. 57, (1978) 2 S.C.R. 267.

Wilson v. 104428 Canada Inc., (2002) REJB 2002-33515 (S.C.).

Quebec (Public Curator) v. Syndicat national des employés de l'hôpital St-Ferdinand, (1996) 3 S.C.R. 211.

Spojené království Velké Británie a Severního Irska

Alcock v. CC Yorkshire 1992 A.C. 310.

McLoughlin v O'Brien 1983 1 A.C. 410.

Resumé

Cílem této diplomové práce je popsat český přístup k institutu peněžitého zadostiučinění v souvislosti se vznikem nemajetkové újmy při poskytování zdravotních služeb. Zvláštní důraz je kladen na ochranu osobnosti pacienta a případně jeho blízkých.

Problematika náhrad nemajetkové újmy v penězích nabývá v posledních dekádách na významu, přičemž stejné lze říci o postavení pacienta v systému poskytování zdravotních služeb. Vzhledem k tomu, že se nacházíme v období rekodifikace českého soukromého práva, nabízí se ohlédnout se za tím, kam dospěla nauka resp. soudní praxe v souvislosti odčiňování nemajetkové újmy. Zároveň je nezbytné pokusit se popsat a analyzovat úpravu novou, porovnat ji s tou stávající a zhodnotit její klady a možné zápory.

Tato práce je rozdělena do pěti kapitol. První kapitola je úvodem pro zbytek práce a dělí se na tři části. V první z nich je pozornost věnována problematice medicínsko-právních sporů, v druhé pramenům práva a ve třetí otázkám spojeným s právem na ochranu osobnosti.

Druhá kapitola pojednává již přímo o reutární satisfakci podle občanského zákoníku 1964, rozebrán je její účel a otázky spojené s určováním její výše. Dále je zmíněn systém náhrady nemajetkové újmy v penězích v rámci úpravy škody na zdraví.

Třetí kapitola tvoří předěl mezi dosavadní právní úpravou a úpravou podle nového občanského zákoníku. Snahou je alespoň v hrubých obrysech postihnout především evropské tendence na poli nahrazování nemajetkové újmy.

Čtvrtá kapitola obsahuje srovnání, popis a zhodnocení právní úpravy nového občanského zákoníku

Kapitola pátá se věnuje fenoménu tzv. sekundárních obětí. Jedna její část popisuje pohled anglického a německého práva na problematiku sekundárních obětí a nervového šoku. V další části je popsán koncept *solatium doloris* a jeho uplatnění mj. v Québecu. Český pohled na oba výše uvedené přístupy je zastoupen ve třetí části.

Abstract

The aim of this thesis is to describe Czech approach towards pecuniary compensation in connection with immaterial damage arising from providing medical care. Protection of patient's personality rights and eventually that of his relatives is stressed out.

Over the last few decades, the issue of compensation for immaterial harm has become more significant, whereas the same could be said about the role of patient in the system of providing medical care. Regarding the fact that there is currently a period of recodification of Czech private law, it is opportunity to have hindsight of where theory, respectively judicial practice, has reached regarding immaterial damage compensations. Therewithal, it is necessary to try to describe and analyze new laws and compare them with the current laws and evaluate their positive and possible negative approaches.

This thesis is divided into five chapters. The first one is an introduction and it is divided into three parts. The first one deals with the issue of medical-legal disputes, the second one focuses on the issue of sources of law and the third one on questions arising from protection of personality rights.

The second chapter straightly deals with the issue of immaterial satisfaction according to the Civil Code of 1964 and discusses its purpose and questions relating to ruling on its amount. Furthermore, system of immaterial damage compensation in terms of enactment of health damage is described.

The third chapter draws a line between existing legal enactment and that of according to the new Civil Code. It aims to briefly describe European tendencies in field of immaterial damage compensations.

The fourth chapter contains comparison, description and assessment of new Civil Code enactment.

The fifth chapter discusses the issue of so called secondary victims. One part of chapter describes English and German approach towards the issue of secondary victims and nervous shock. In the other part the concept of *solatium doloris* and its assertion especially in Québec is described. Czech stand towards the both approaches mentioned hereinabove is discussed in the third part.

Název práce v anglickém jazyce

Compensation for non-pecuniary damages with regard to medical disputes.

Klíčová slova

Medicínské právo – nemajetková újma – nový občanský zákoník - sekundární oběti

Key words

Medical Law – non-pecuniary damages – new Civil Code – secondary victims